

“IS DIT NU HOE SEKS MOET?”

DE ROL VAN PORNO IN DE RELATIE TUSSEN DRUK VAN
LEEFTIJDGENOTEN EN DE SEKSUELE ATTITUDES EN
GEDRAGINGEN BIJ JONGEREN

Aantal woorden: 23696

Bo Van Lerberghe

01304866

Promotor: Prof. Dr. Wim Beyers

Masterproef II voorgelegd voor het behalen van de graad master of Science in de Psychologie,
afstudeerrichting Klinische Psychologie

Academiejaar: 2016 – 2017

Voor deze masterproef werd in de literatuurstudie en de opbouw van de onderzoeksvragen samengewerkt met Lindsay Santana Palma (01200236). Hierdoor is er enige overlap mogelijk in de inleiding. De tekst van deze masterproef inclusief de onderzoeksvragen, het uitgevoerde kwantitatieve onderzoek en de uitgevoerde analyses zijn echter individueel en kwamen in overleg met de promotor en begeleider tot stand.

Abstract

In de media wordt er vaak een negatief beeld geschetst over seksueel getinte media en de invloed hiervan op de attitudes en gedragingen van jongeren, waarbij men zich zorgen maakt over de druk van leeftijdsgenoten op de ontwikkeling. Naast enkele achtergrondvragen die peilden naar leeftijd, geslachts- en opleidingsverschillen, stelden we ons enkele centrale vragen: houdt de nood aan betrokkenheid het verband met druk van vrienden? Voorspelt de druk van vrienden het gebruik van sexy media? Houden sexy media op hun beurt verband met de seksuele attitudes en gedragingen van onze jongeren? We onderzochten dit via een cross-sectioneel onderzoek bij 376 Vlaamse jongeren tussen 14 en 21 jaar. We vonden dat jongeren met een sterke nood aan betrokkenheid meer (seksuele) druk ervaren van hun vrienden. Deze druk van vrienden kwam vooral voor bij jongeren die op eigen initiatief op zoek gingen naar porno en deze beelden eerder als waarheidsgetrouw beschouwden. Niet-intentionele confrontatie met porno hing samen met een langere duur van de seksuele carrière. Opvallend was dat de nood aan betrokkenheid op geen enkele manier samenhang met het kijken naar porno, waardoor de nood aan betrokkenheid niet onderzocht kon worden als predictor van het verband tussen druk van vrienden en kijken naar porno. We konden wel porno als mediator tussen druk van vrienden en seks modeleren met als resultaat dat we met enige voorzichtigheid aannemen dat het verband tussen de sterkte van directe seksuele druk en duur van de seksuele carrière gemedieerd wordt door de niet-intentionele confrontatie met online seks. Kortom, de seksuele attitudes en gedragingen van de jongeren worden beïnvloed door een veelheid aan factoren.

Dankwoord

Deze masterproef is de apotheose van mijn opleiding tot master in de Klinische Psychologie. Het eindresultaat zou onmogelijk geweest zijn zonder de gewaardeerde steun, hulp en begeleiding van enkele belangrijke mensen.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor en begeleider Prof. Dr. Wim Beyers bedanken om me twee jaar bij te staan met constructieve feedback, nuttige tips en ontzettend veel enthousiasme. Hij hielp me tijdens moeilijke momenten en ondersteunde me tijdens het schrijven van mijn masterproef en de analyses van het onderzoek.

Verder wil ik de directie en de leerlingen van de Bernardusscholen te Oudenaarde bedanken voor de mogelijkheid om het onderzoek te voeren op de scholen en het invullen van de vragenlijsten. Zonder hun medewerking was het onmogelijk geweest om deze studie te verrichten.

Als laatste wens ik graag mijn ouders, grootmoeder, dichte vriendenkring en partner te bedanken voor de morele steun, bemoedigende woorden en het aanbieden van een luisterend oor.

Inhoudstafel

Inleiding	1
Probleemstelling	1
Seksuele Ontwikkeling van Jongeren	3
Normaal seksueel gedrag	3
Seksueel risicogedrag	5
Seksuele attitudes	5
Pornogebruik bij Jongeren	6
Druk van Leeftijdsgenoten	7
Positieve en negatieve druk	7
Directe en indirecte druk	9
Gevoeligheid voor druk	10
Druk van Leeftijdgenoten als Voorspeller Seksueel Gedrag	12
Druk van Leeftijdgenoten als Bron van Pornogebruik	12
Pornogebruik en Seksueel Gedrag en Attitudes bij Jongeren	13
De Rol van Need to Belong	15
Onderzoeksvragen en Hypotheses	16
Doelstellingen	16
Onderzoeksvragen en hypothesen	17
Methode	19
Steekproef	19
Meetinstrumenten	19
Achtergrondgegevens	20
Puberale rijping	20
Seksueel gedrag	20
Seksueel risicogedrag	21
Permissieve seksuele attitudes	23
Seksueel getint mediagebruik	23
Permissieve attitudes tegenover online seks	23
Realiteitsperceptie van online seks	24
Vatbaarheid voor algemene druk van vrienden	24

Vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden	24
Directe en indirecte druk van vrienden	24
Permissieve seksuele attitudes van vrienden	25
Sterkte van de algemene druk van vrienden	25
Nood aan betrokkenheid	25
Sociale wenselijkheid	26
Procedure	26
Resultaten	27
Preliminair Analyses	27
Hypothesetoetsende Analyses	32
Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en druk van vrienden	32
Verbanden tussen druk van vrienden en porno	32
Verbanden tussen porno en seks	34
Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en porno	36
Verbanden tussen druk van vrienden en seks	36
Porno als mediator tussen druk van vrienden en seks	38
Discussie	40
Bespreking van de Onderzoeksresultaten	40
Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en druk van vrienden	40
Verbanden tussen druk van vrienden en porno	41
Verbanden tussen porno en seks	42
Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en porno	43
Verbanden tussen druk van vrienden en seks	44
Porno als mediator tussen druk van vrienden en seks	45
Implicaties	45
Theoretische implicaties	45
Klinische implicaties	46
Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek	47
Suggesties voor Verder Onderzoek	48
Algemene Conclusie	49
Referenties	51

Inleiding

Probleemstelling

Wanneer op Google de zoektermen 'porno' en 'vrienden' of 'porno bij jongeren' worden ingegeven, komen we onder andere bij volgende artikels uit: "Porno heeft de kijk van jongeren op seks veranderd" (Het Laatste Nieuws, 2011). "Porno is een gevaar voor de volksgezondheid" (Het Laatste Nieuws, 2016). "Helpt van de Vlaamse tieners bekijkt online porno en geweld" (Het Laatste Nieuws, 2009) en op de sites als Mens en Gezondheid komt het volgende artikel naar voren: "Tien redenen waarom porno kijken slecht is" (Infonu, 2014). Deze krantenkoppen zetten jong en oud tot nadenken over de impact van pornografisch materiaal op de seksuele attitudes en het seksueel gedrag van jongeren.

Tegenwoordig lijken media een grote invloed te hebben op tieners. Die media-invloed is dan ook een belangrijke topic bij onderzoek over de seksuele ontwikkeling. Dagelijks worden we geconfronteerd met seksualiteit en seksueel getinte boodschappen. Denk maar aan reclames van kledingmerken of –ketens, parfums en zelfs drankjes of eten. Iedereen wordt blootgesteld aan deze vormen van benadrukking van seksualiteit. Zeker jongeren die op zoek zijn naar een eigen identiteit kunnen hierdoor beïnvloed worden. Maar ook de toegankelijkheid van seksueel getinte media is voor jongeren steeds gemakkelijker geworden (Brown & L'Engle, 2009). De opkomst van het internet heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Maar ook via de digitale televisie is het steeds eenvoudiger om in contact te komen met pornografisch materiaal. Waar seksueel getint materiaal vroeger moeilijk vindbaar was en er naar een video of DVD gegrepen diende te worden, is porno nu met slechts één muisklik beschikbaar voor het oog van zowel jong als oud (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2011; Ward & Rivadenyra, 1999).

De blootstelling aan seksueel getinte media kan een negatieve invloed hebben op jongeren. Zo is uit onderzoek van Peter en Valkenburg (2008) gebleken dat door blootstelling aan pornografisch materiaal een grotere seksuele onzekerheid bestaat bij jongeren. Verder is uit datzelfde onderzoek gebleken dat jongeren die blootgesteld worden aan porno een positievere houding aannemen tegenover bijvoorbeeld seksuele relaties met losse partners of vrienden en one-night stands. De blootstelling aan seksueel getinte media zou een eerder permissieve houding en gedrag omtrent seks en seksualiteit in de hand werken (Lo & Wei, 2005).

Zoals mag blijken uit het vorige, zijn de ontwikkeling van seksuele attitudes en seksueel gedrag typerend voor de adolescentie (de Graaf, 2013). Wanneer de jeugd zich gaat interesseren in de eigen en andermans seksualiteit, kan dit zorgen voor kopzorgen bij de ouders, opvoeders, leerkrachten en andere personen die betrokken zijn bij de leefwereld van een jongere. Zeker als

ze de krantenkoppen lezen die hierboven vermeld staan. Deze zorgen kunnen we terugkoppelen aan het feit dat jongeren in de adolescentie op zoek gaan naar zichzelf en zich bezig houden met vragen zoals 'wie ben ik?'. Onder deze noemer valt ook de seksuele ontwikkeling van adolescenten. Tijdens deze fase gaan jongeren experimenteren met seksueel gedrag, wat enkele zorgen bij de ouders en andere opvoeders teweeg brengt (Ravesloot, 1997).

Een ander kenmerk van deze ontwikkelingsfase is het toenemend belang van leeftijdsgenoten of vrienden (Feldman, 2013). Tijdens de adolescentie nemen de vrienden in waarde toe. Zij krijgen een belangrijkere rol dan ouders, althans in de ogen van de jongere. In de ontwikkelingspsychologie (Beyers, Soenens & Vansteenkiste, 2013; Steinberg, 2016) is terug te vinden dat jongeren zich willen losmaken van de ouders om zichzelf te ontdekken. De groep van leeftijdsgenoten en vrienden krijgt geleidelijk meer belang aangezien jongeren samen op zoek gaan naar een eigen identiteit (Feldman, 2013). Vrienden kunnen een beïnvloedende factor zijn voor de adolescent. Deze beïnvloeding kan in twee richtingen lopen, namelijk een positieve invloed en een negatieve invloed. Een typerend voorbeeld van deze beïnvloeding door leeftijdsgenoten is de opvatting die zij hebben over alcoholgebruik. Wanneer de leeftijdsgenoten heel negatief zijn omtrent alcoholgebruik, is het mogelijk dat de jongere deze visie zal gaan overnemen en minder bereid zal zijn om alcohol te nuttigen. Maar wanneer leeftijdsgenoten en vrienden een positieve kijk hebben op alcoholgebruik, kan de adolescent deze visie overnemen en ook een tolerante houding opnemen tegenover het gebruik van alcoholische dranken (Teunissen et al., 2012). Hetzelfde kan gezegd worden over attitudes van vrienden of leeftijdsgenoten omtrent seksualiteit.

Tijdens de adolescentie is er sprake van druk van leeftijdsgenoten die op verschillende manieren kan ervaren worden door de jongere. Het net geziene voorbeeld omtrent alcoholgebruik kan ook bekeken worden vanuit het standpunt van de jongere die druk ervaart van de vrienden om zich te conformeren met de op dat moment aanwezige norm (Brown et al., 2008). Afhankelijk van welke soort druk, kan het zijn dat daar al dan niet op ingegaan wordt. Ook kunnen er verschillen bestaan in de mate waarin men gevoelig is voor deze druk. Op deze aspecten wordt later in deze scriptie dieper ingegaan.

Aansluitend bij het voorbeeld rond alcoholgebruik, kan het zijn dat jongeren een bepaalde tendens hebben om graag bij de groep horen (de Engelse term: *need to belong*). Tijdens de adolescentie worden vrienden belangrijker, waardoor jongeren een geneigdheid hebben om zich te gedragen zoals de groep omdat ze graag geaccepteerd worden binnen deze

vriendengroep. De ene jongere is gevoeliger voor het gevoel van erbij te horen, terwijl dit bij een andere jongere niet zo belangrijk is (Baumeister & Leary, 1995).

Het voorbeeld over het alcoholgebruik kan ook toegepast worden op de seksuele ontwikkeling bij jongeren. Concreet stelt dit onderzoek zich de vraag of de druk van leeftijdsgenoten een invloed heeft op de seksuele attitudes en het seksueel gedrag van jongeren, gemedieerd door seksueel getinte media.

In deze inleiding wordt de seksuele ontwikkeling van jongeren verder onder de loep genomen. Verder wordt een blik geworpen op de druk van leeftijdsgenoten die ervaren wordt door de jongere. Verder zal ingegaan worden op het concept van 'belonging', aangezien tieners op zoek zijn naar manieren om bij de groep van leeftijdsgenoten te horen. Ten slotte worden de onderzoeksvragen en de daar bijhorende hypothesen van dit onderzoek verder toegelicht.

Seksuele Ontwikkeling van Jongeren

Tijdens de adolescentiefase, die een overgang vormt tussen de kindertijd en de volwassenheid, doen er zich veel ontwikkelingen en veranderingen voor op verschillende terreinen: onder meer op lichamelijk vlak verandert er heel wat, er is groei op het cognitieve vlak, de zoektocht naar de eigen identiteit start, de band tussen ouder en kind is aan veranderingen onderhevig, en de relatie met vrienden en leeftijdsgenoten wordt intenser (Slot & Van Aken, 2013). Maar ook de interesse in de eigen seksualiteit en die van anderen komt op de voorgrond tijdens deze ontwikkelingsfase (Kohnstamm, 2009). Hieronder zoomen we respectievelijk in op normaal seksueel gedrag, seksueel risicogedrag en seksuele attitudes tijdens de adolescentiefase.

Normaal seksueel gedrag. Elk van ons komt vroeg of laat in aanraking met zijn eigen en andermans seksualiteit. Tijdens de adolescentiefase, die start rond de leeftijd van 10 jaar en doorgaat tot de leeftijd van ongeveer 21 jaar, neemt de interesse in seksualiteit toe. Toch kunnen we deze toenemende aandacht voor seksualiteit niet loskoppelen van eerdere ontwikkelingsfasen (de Graaf, 2013). Kinderen stellen al op jonge leeftijd seksueel gedrag, zoals het verkennen van de eigen geslachtsdelen en die van kinderen van het andere geslacht. Dit kan gebeuren aan de hand van spelletjes zoals 'doktertje' en 'verpleegstertje'. Dit wordt terecht bestempeld als normaal, verkennend biologisch en seksueel gedrag (Brilleslijper-Kater & Baartman, 2000). Deze nieuwsgierigheid is eveneens terug te vinden in de adolescentie. Jongeren ontwikkelen een eigen identiteit en zijn op zoek naar wie ze zijn. Ook op vlak van seksualiteit zullen adolescenten ervaringen opdoen, die de basis zijn tot het vormen van een

seksuele identiteit (Tolman & McClelland, 2011). De Sexuality Information and Education Council of the United States (SIECUS) publiceerde een aantal richtlijnen omtrent de seksuele identiteit bij jongeren en hoe hen op vlak van seksualiteit enige vorm van educatie aan te reiken. Hierin wordt onder andere aangegeven dat seksualiteit een gegeven is dat eigen is aan onze samenleving en ons mens-zijn. De exploratie naar onze eigen seksuele identiteit start reeds vroeg in onze ontwikkeling, maar in de puberteit zijn de jongeren hier bewust naar op zoek en kan dit als een normaal proces beschouwd worden (SIECUS, 2004). Ook in de International Guidelines on Sexual Education (UNESCO, 2009) wordt aangegeven dat de seksuele ontwikkeling een proces is waarvoor elke jongere in de adolescentie aandacht krijgt. Volgens de richtlijnen opgesteld door UNESCO behoort de seksuele ontwikkeling tot het socialisatieproces van de jongere. Dit zowel over culturen heen, maar ook voor zowel jongens als meisjes en over elke sociale klasse in onze maatschappij. Kortom, de seksuele ontwikkeling is een ontwikkelingstaak voor iedereen (UNESCO, 2009).

Een deel van deze seksuele ontwikkeling is het geleidelijk ervaring opdoen met verschillende seksuele gedragingen startend in de puberteit. Dit gaat van kussen op de mond en tongzoenen, over aanrakingen van het eigen en andermans lichaam en geslachtsdelen, tot verschillende vormen van genitale seks. Dit werd aangetoond in een onderzoek van Beyers (2014) bij 4376 Vlaamse jongeren. Uit dit onderzoek is gebleken dat 83% van de jongeren in deze steekproef, met de leeftijd tussen 12 jaar en 21 jaar, ervaring had met kussen op de mond. Kijkend naar tongzoenen, had 70% van de ondervraagde jongeren hier ervaring mee. 41% van de jongeren rapporteerde ervaring met manuele seks (vingeren en aftrekken) en 30% met orale seks (beffen en pijpen). Wanneer gepeild werd naar geslachtsgemeenschap, gaf 34% van de ondervraagde jongeren aan dat ze hier ervaring mee hadden. In een ander onderzoek van de Graaf, Beyers en Van Acker (2012) kwam naar voren dat de gemiddelde leeftijd waarvan meer dan de helft van de ondervraagde jongeren (> 50%) geslachtsgemeenschap heeft, iets meer dan 17 jaar is. Ten slotte gaven 7% van de jongeren aan dat ze nog geen enkele ervaring hadden met deze verschillende vormen van seksueel gedrag. Het proces om deze verschillende seksuele gedragingen te doorlopen, duurt gemiddeld een viertal jaren, veelal startend rond de leeftijd van 12 jaar. Ongeveer 71% van de jongeren doorloopt deze ontwikkeling startend van zoenen tot verschillende vormen van genitale seks op een stapsgewijze lineaire manier. Dit wil zeggen dat deze verschillende seksuele gedragingen stap voor stap doorlopen worden en binnen een normale duur of volgorde. De resterende jongeren vertonen een niet-lineair patroon, waarbij een vreemde volgorde (bijvoorbeeld betasten voor kussen) of een erg korte duur (bijvoorbeeld

tussen de eerste kus en de eerste keer geslachtsgemeenschap minder dan twee jaar) gehanteerd wordt (Beyers, 2014; de Graaf, 2013).

Seksualiteit brengt dus verschillende gedragingen met zich mee, waar jongeren mee experimenteren. Voor een groot deel van de jongeren gebeurt dit experimenteren binnen een normaal proces van ouder worden en de ontdekking van de seksuele identiteit. Maar net zoals bij andere vormen van experimenteren tijdens de adolescentie, denk maar aan alcohol, kan ook met seksualiteit een grens overschreden worden en is er sprake van seksueel risicogedrag.

Seksueel risicogedrag. Tijdens de puberteit gaan jongeren experimenteren op verschillende vlakken, ook op seksueel vlak. Belangrijk is dat jongeren over seksualiteit geïnformeerd worden door de school of de ouders. Want net zoals bij andere vormen van gedrag, kan ook op seksueel vlak risicogedrag gesteld worden. Het betreft een brede waaier van seksueel risicogedrag tijdens deze ontwikkelingsfase. Een voorbeeld is het vrijen zonder bescherming, wat seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA) met zich kan meebrengen of een ongewenste zwangerschap op jonge leeftijd (Biglan et al., 1990). Ook het hebben van seks met meerdere partners kan bestempeld worden als risicovol gedrag (Kotchick, Shaffer, Miller & Forehand, 2001). Een ander seksueel risicogedrag bij jongeren, beschreven door Jessor en Jessor in de Problem Behavior Theory in 1977, is de leeftijd waarop de adolescenten de eerste keer seksuele betrekking hebben. Wanneer men zich nog in de vroege adolescentie bevindt en men overgaat tot seksuele gemeenschap, kan dit bestempeld worden als risicogedrag. Dit omdat er in onze samenleving bepaalde normen bestaan omtrent de leeftijd waarop seksuele betrekking aanvaardbaar en normatief is (Donovan & Jessor, 1985; Jessor, Costa, Jessor & Donovan, 1983). Seksueel risicogedrag hangt samen met verschillende andere vormen van probleemgedrag tijdens de adolescentie zoals het gebruik van alcohol, druggebruik, delinquent gedrag, en ondermaatse resultaten op school (Arya, Duncana, Duncana & Hopsa, 1999). Dat deze verschillende risicogedragingen met elkaar verbonden zijn, is te vinden in het onderzoek van Kotchick et al. (2001) gebaseerd op de Problem Behavior Theory van Jessor en Jessor (1977). Bij 24.7% van de seksueel actieve studenten, zou er alcohol of drugs gebruikt zijn bij de laatste vrijpartij. Daarnaast gebruikte slechts 10 tot 20% een condoom bij het vrijen. Kortom, risicogedrag op het ene terrein lokt als het ware risicogedrag op andere terreinen uit.

Seksuele attitudes. Vaak worden seksuele attitudes en seksueel gedrag onder één noemer geplaatst. Dit omdat je als jongere bepaalde attitudes gaat ontwikkelen, waarop gedrag dat je stelt gebaseerd is. In de Theory of Planned Behavior ontwikkeld door Ajzen komt eveneens naar voren dat attitudes het gedrag als het ware beïnvloeden. Gedrag kan het best verklaard

worden door de intentie die eraan voorafgaat. En die intentie om dan effectief over te gaan tot gedrag, wordt beïnvloed door de attitudes (Ajzen, 2012).

Over het algemeen zijn de attitudes van jongeren op vlak van seksualiteit de laatste decennia permissiever geworden (Vogels, Buitendijk, Bruil, Dijkstra & Paulussen, 2002). Dit wil zeggen dat men vroeger meer conservatieve ideeën had over seks en de beleving van seksualiteit. Vroeger was het bijvoorbeeld zo dat seks voor het huwelijk niet geaccepteerd werd in onze samenleving, terwijl dit nu aanvaardbaar is in onze samenleving. Toch zien we in recentere studies van Sensoa (Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid) dat de jeugd terug minder permissief geworden is. Zo vinden veel jongeren het niet kunnen om overspel te plegen of om meerdere partners te hebben (Sensoa, 2005). Tussen de jongeren onderling is er eveneens een groot verschil in seksuele attitudes en opvattingen. Dit kan te maken hebben met verschillende factoren, zoals bijvoorbeeld de opvoeding van de ouders, de invloed van vrienden, de cultuur waarin men leeft, het geslacht waartoe men behoort, de eigen waarden en normen en ook de blootstelling aan seksueel getinte of pornografische media (Miller, McCoy, Olson & Wallace, 1986). Sensoa (2009) geeft hierbij aan dat permissieve jongeren wellicht sneller geneigd zijn seksueel getinte mediabeelden te gaan opzoeken.

Op deze samenhang tussen het gebruik van pornografisch materiaal en de seksuele attitudes, waarden en normen, zal later in deze inleiding uitgebreid worden op ingegaan.

Pornogebruik bij Jongeren

Tegenwoordig hebben heel veel jongeren gemakkelijk verbinding met het internet. Waar we vroeger nog naar school of naar de bibliotheek moesten om iets op te zoeken, hebben we nu gemakkelijk toegang tot internet op elke mogelijke plaats. Uit onderzoek van Braun-Courville en Rojas (2009) is gebleken dat uit de steekproef van 433 adolescenten tussen de 12 en 22 jaar, 96% toegang had tot internet. Meer dan de helft (55.4%) van die jongeren zou al eens een pornowebsite bezocht hebben. Ook in Vlaanderen is het kijken van pornografisch materiaal bij adolescenten onderzocht. In het TIRO onderzoek bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar is gebleken dat 63.5% van de jongens en 30.4% van de meisjes al eens naar een pornowebsite gesurft heeft (Bauwens, Pauwels, Lobet-Maris, Pouillet & Walrave, 2009). Uit onderzoek van Peter en Valkenburg (2006) is gebleken dat 70% van de adolescente jongens en 40% van de meisjes blootgesteld werd aan seksueel getinte media. Men had meer kans om blootgesteld te worden aan deze vormen van media indien men van het mannelijke geslacht was, meer op zoek was naar sensatie, minder tevreden was met het leven en meer interesse toonde in seksualiteit.

Bij de jongens zou het zo zijn dat een hogere status in de groep geassocieerd is met meer blootstelling aan seksueel getinte media. Bij meisjes bleek dat wanneer men meer ervaring heeft met seks, men minder seksueel getinte media opzoekt (Peter & Valkenburg, 2006).

Dat jongeren blootgesteld worden aan pornografisch materiaal valt dus niet te ontkennen aan de hand van deze cijfers. Zoals mag blijken uit het vorige, wordt porno vaak met een aantal vooroordelen benaderd. Uit een onderzoek van het UZ Gent (2016) blijkt echter dat het kijken naar pornografisch materiaal niet automatisch samengaat met een onrealistisch beeld over seks, relatieproblemen of seksueel risicogedrag. Mensen die naar porno surfen, zouden eerder een positievere houding aannemen tegenover personen van het andere geslacht. Dit onderzoek is enkel uitgevoerd bij volwassenen (18 jaar en ouder). Of pornografisch materiaal ook probleemloos is voor adolescenten die jonger zijn dan 18 jaar, blijft nog een vraag.

Druk van Leeftijdsgenoten

Tijdens de adolescentie ontwikkelen de jongeren een eigen identiteit als antwoord op de vraag: 'wie ben ik?'. De theorie van Erikson (1968) omtrent de ontwikkeling van identiteit bij jongeren leert ons dat jongeren aansluiting zoeken bij groepen van vrienden en zich gaan conformeren met de daar bijhorende groepsnormen. De rol van de ouders als belangrijkste steunfiguur in het overbrengen van waarden en normen verdwijnt tijdens de adolescentie naar de achtergrond. Deze rol wordt nu vooral opgevangen door de peergroep van de jongere (Erikson, 1968). De leden van die groepen oefenen onderling druk uit op elkaar om te blijven conformeren aan de aanwezige groepsnormen binnen die bepaalde groep.

In de literatuur vinden we het Engelstalige woord 'peer pressure' terug voor deze druk van leeftijdsgenoten. Verschillende literatuurstudies (Brown, Bakken, Ameringer & Mahon, 2008; Brown, Clasen & Eicher, 1986; Suleiman & Deardorff, 2014) vonden het moeilijk om deze term te definiëren, daar dit een erg breed begrip is, dat veel verschillende facetten bevat. Een courante omschrijving van peer pressure is de volgende: peer pressure of druk van leeftijdsgenoten betreft de invloed van de peergroep op de jongere om hun attitudes, waarden, normen en gedrag te gaan conformeren aan die van de peer groep. In die peergroep bevinden zich ook meestal de vrienden van de jongere.

Positieve en negatieve druk. Wanneer aan druk van leeftijdsgenoten of groepsdruk wordt gedacht, zal dit veeleer een negatieve connotatie met zich meebrengen. Wanneer we dit woord opzoeken in het woordenboek, krijgen we volgende omschrijvingen: (1) de kracht die op

of tegen iets drukt: onder hoge druk OF (2) moeilijke omstandigheid: onder zware druk staan (Van Dale, 2016). Deze beschrijvingen hebben een negatieve bijklank.

Maar toch hoeft die druk van leeftijdsgenoten niet altijd negatief te zijn. Positieve druk van leeftijdsgenoten kan er zijn wanneer de waarden, normen en attitudes binnen een bepaalde peergroep positief gedrag met zich meebrengen. In een onderzoek van Smith en Fowler (1984) komt naar voren dat de invloed van vrienden of leeftijdsgenoten in een klascontext positief kan zijn. Vrienden kunnen een andere invloed hebben dan ouders of leerkrachten, waardoor jongeren sneller dingen van hun vrienden aannemen. Wanneer de norm binnen de klas er één is van aandacht en concentratie, zullen jongeren dit overnemen. De druk van leeftijdsgenoten kan positief zijn wanneer deze ervaren wordt als een motivatie om het bijvoorbeeld goed te doen op school, niet te vervallen in negatieve gedragingen en een goede band te onderhouden met de ouders (Padilla-Walker & Bean, 2009).

We kunnen dit ook doortrekken naar het thema van dit onderzoek, namelijk seksualiteit. Seksuele druk van leeftijdsgenoten kan ook constructief zijn. Vrienden kunnen een invloed uitoefenen op de jongere op liefdesvlak, omdat ze denken dat ze goed samen zullen passen. Maar ook op basis van attitudes kan een norm ontstaan, zoals eerst de liefdespartner goed te leren kennen vooraleer seksuele handelingen met die persoon te stellen (Brown et al., 2008). Verder is te zien dat jongeren hun vrienden kiezen op basis van de attitudes die zij bezitten (Henry, Schoeny, Deptula & Slavick, 2007). Jongeren met een eerder conservatieve kijk op relaties en seks, selecteren vrienden die zich kunnen vinden in deze opvatting en attitude. Dat er druk is, kan niet worden ontkend. Maar deze druk zorgt er vooral voor dat de meeste jongeren meer bereid zijn hun vrienden te volgen op basis van waarden, normen, attitudes en gedragingen wanneer deze als neutraal of prosociaal bestempeld kunnen worden (Berndt, 1979).

Maar toch wordt druk van leeftijdsgenoten hoofdzakelijk als negatief ervaren. Negatieve invloed van vrienden zou een sterker effect hebben op jongeren dan positieve druk (Padilla-Walker & Bean, 2009). Negatieve druk van leeftijdsgenoten wordt immers gekoppeld aan verschillende vormen van risicogedrag, zoals delinquentie, externaliserende problemen en seksueel risicogedrag (Padilla-Walker & Bean, 2009). Uit onderzoek blijkt dat het risicogedrag van vrienden één van de belangrijkste voorspellers is van risicogedrag bij jongeren zelf (Elliott, Huizinga & Ageton, 1985). Wanneer de peergroep van de jongere seksueel risicogedrag stelt, is de kans groot dat de adolescent dit overneemt en zich ook zo gedraagt (Crockett, Raffaelli & Shen, 2006). Seksueel gedrag van jongeren wordt dus niet enkel bepaald door de relatie en

ervaringen met de persoon met wie men naar bed gaat, maar ook door gewone vrienden (Suleiman & Deardorff, 2014).

Maar waarom laten adolescenten zich leiden door hun vrienden? Het is niet makkelijk om hier een duidelijke oorzaak aan te koppelen. Vaak is het een samenspel van verschillende factoren (Van de Bongardt, Yu, Dekovic & Meeus, 2015). Jongeren willen graag bij de groep horen en opgenomen worden in de groep. Daarom gaan zij de heersende waarden, normen, attitudes en de passende gedragingen overnemen en zich eigen maken. Verder zien we dat jongeren op zoek zijn naar een hechte relatie met vrienden, aangezien zij aan belang toenemen. Daarnaast wil men graag een hoge status in de groep en gaat men gedragingen van de leider van de groep overnemen. De leiders krijgen als het ware een grotere waarde toegekend (Brown et al., 2008). Binnen de peer groep worden meningen verspreid en het gedrag van de leden wordt beoordeeld binnen de gesprekken rond seks en seksualiteit (Harper, Gannon, Watson, Catania & Dolcini, 2004). Een andere negatieve invloed van de peergroep is dat het gedrag dat daar gesteld wordt als model fungeert voor het gedrag dat verwacht wordt van de leden in die groep. Eenmaal de jongere binnen de groep valt, is het moeilijk om dit modelgedrag te weigeren (Brown et al., 2008). De druk van leeftijdsgenoten kan heel expliciet ervaren worden, maar kan ook op een eerder subtiele manier gegeven worden.

Directe en indirecte druk. De druk van leeftijdsgenoten is niet altijd naar een specifiek iemand toe gericht. Dit noemt men ook wel globale peer pressure. Die geldt voor de leden van de peergroep, maar ook voor jongeren buiten de peergroep (Brown et al., 2008). Stel dat een peergroep een bepaalde norm naar voren schuift, dan gaan de leden die tot deze groep proberen zich hieraan houden. Jongeren die niet tot deze peergroep behoren, kunnen zich hiertegen afzetten en hun eigen normen ontwikkelen (die hier misschien haaks tegenover staan). De norm van de peergroep heeft dus invloed op de personen in een groep, maar ook op andere groepen (Eckert, 1989). Dit wordt een globale, indirecte druk van leeftijdsgenoten genoemd. Vaak zit er een niet-intentioneel aspect vevat binnen deze indirecte druk (Brown et al., 2008). Deze indirecte druk van leeftijdsgenoten gebeurt eerder op een subtiele, indirecte manier. Op seksueel terrein kunnen vrienden de jongere aanmoedigen om een relatie aan te gaan of om seksuele handelingen te stellen door bijvoorbeeld complimentjes te geven. De jongere zal zich aangemoedigd voelen en krijgt als het ware een beloning voor zijn gedrag of attitude (Suleiman & Deardorff, 2014). Daarnaast is er binnen een peergroep vaak een rolmodel waar men bepaalde gedragingen en attitudes aan ontleent. Bepaald gedrag of bepaalde attitudes worden als standaard geprojecteerd. Dit model fungeert dan als prototype waaraan

met positieve feedback ontleent. Dit kan eerder bestempeld worden als een subtiele manier van groepsdruk (Brown et al., 2008).

Directe druk is eerder gericht naar een specifieke persoon. Deze druk bevat een intentioneel aspect (Brown et al., 2008). We zien dat wanneer er een duidelijke communicatie is omtrent bepaalde waarden en normen binnen een peergroep, dit later een invloed zal hebben op de romantische relaties die men aangaat (Van de Bongardt et al., 2015). Deze directe druk van leeftijdsgenoten kan ook overte druk genoemd worden. Het is een vorm van expliciete groepsdruk waarbij er verschillende gedragingen gesteld worden om de jongere te beïnvloeden. Zo kan er overgegaan worden tot het pesten of plagen van de jongere die niet conformeert met de gangbare normen binnen de peergroep. Verder kunnen leeftijdsgenoten de jongere belachelijk maken of spottend gaan benaderen. Dit zijn overte manieren om groepsdruk en groepsnormen te laten gelden (Suleiman & Deardorff, 2014).

Gevoeligheid voor druk. Er zijn individuele verschillen in de mate waarin jongeren gevoelig zijn voor de druk van leeftijdsgenoten. In de literatuur wordt deze gevoeligheid ook wel bestempeld als '*susceptibility*'. Brown et al. (2008) hebben een conceptueel model ontwikkeld omtrent de invloed van vrienden. Het is het eerste theoretische raamwerk over de invloed van vrienden. Het model geeft aan dat er zich gebeurtenissen voordoen die de druk van leeftijdsgenoten met zich meebrengen, maar dat de jongere hier op verschillende manieren op kan reageren. Zij kunnen deze druk aanvaarden en zich hieraan conformeren. Zij kunnen er ook voor kiezen om die druk te negeren of er zelfs op te reageren door het tegenovergestelde van het verwachte gedrag te stellen. Brown et al. (2008) hebben het ook over de openheid of gevoeligheid tegenover druk van leeftijdsgenoten. Niet elke jongere is even gevoelig voor deze druk, dit is afhankelijk van de mate waarin de jongeren gericht zijn op de vriendengroep (Steinberg & Silverberg, 1986). Wanneer men extreem gericht is op de vriendengroep, dan kan het zelfs zo zijn dat men andere normen laat varen. Verder kan een extreme oriëntatie op deze peernormen leiden tot conflicten met volwassenen en tot het zich afzetten tegenover de ouders (Goldstein, Davis-Kean & Eccles, 2005).

Belangrijk bij die gevoeligheid voor druk van leeftijdsgenoten is ook de mate waarin de vrienden dichte vrienden zijn, of eerder kennissen. Dit is eveneens van belang bij het overnemen van de groepsnormen. Het is waarschijnlijker dat jongeren peernormen overnemen van dichte vrienden, dan wanneer men hen niet persoonlijk kent (Brown et al., 2008). De gevoeligheid die men heeft tegenover de druk van leeftijdsgenoten is ook afhankelijk van de mate waarin men het geobserveerde gedrag, attitudes, waarden en normen onmiddellijk kan omzetten in eigen

gedrag, versus wanneer er een latentieperiode aan te pas komt (Brown et al., 2008). Wanneer de norm heerst om bepaald seksueel gedrag te stellen, maar men dit gedrag op dit moment niet tot uitvoering kan brengen, bijvoorbeeld omdat men geen romantische relatie heeft, zal de druk wellicht anders ervaren worden (Suleiman & Deardorff, 2014).

Ten slotte zijn nog enkele andere factoren van belang bij de gevoeligheid voor peer pressure. Ten eerste zijn bepaalde demografische factoren van invloed. Uit onderzoek van Steinberg en Silverman (1986) is gebleken dat jongens meer geneigd zijn zich te engageren in deviant gedrag als reactie op peer pressure. In ander onderzoek van Van de Bongardt, Reitz, Sandfort en Dekovic (2014) komt naar voren dat meisjes gevoeliger zouden zijn voor de druk van leeftijdsgenoten op seksueel vlak. Verschillende studies spreken elkaar dus tegen wat betreft geslacht en de gevoeligheid voor groepsdruk. Ten tweede kan persoonlijkheid ook een invloed hebben op de mate van gevoeligheid voor groepsnormen. Jongeren die zich onzeker voelen zullen zich sneller laten beïnvloeden door de aanwezigheid van externe waarden en normen, ook op seksueel gebied (Rihtarić & Kamenov, 2013). Ten derde is de aanwezigheid van andere vrienden eveneens een belangrijke factor in de gevoeligheid voor druk. Wanneer men nog terecht kan bij andere vrienden en niet afhankelijk is van slechts één vriendenkring, kan dit de invloed beperken. Sterke cognitieve en sociale vaardigheden zijn een vierde factor die van invloed is op de gevoeligheid voor druk (Brown et al. 2008). Ten slotte speelt leeftijd een belangrijke rol bij de gevoeligheid voor groepsdruk. In de kindertijd hebben kinderen weinig last van de normen en druk die leeftijdsgenootjes met zich meebrengen. Zij hechten immers nog het meeste belang aan de ouders.

In de adolescentie nemen vrienden echter aan belang toe. Zeker in de vroege adolescentie zijn jongeren het gevoeligst voor groepsdruk. Hieruit kan begrepen worden dat jongeren zich laten beïnvloeden door hun vrienden wat betreft seksualiteit, seksuele attitudes en seksueel gedrag. Het er willen bijhoren kan werken als drijfveer om zich op een bepaalde manier op te stellen (Skinner, Smith, Fenwick, Fyfe & Hendriks, 2008). Uit het onderzoek van Skinner et al. (2008) bleek dat jongeren zelfs eerder starten met seksualiteit en seks onder invloed van het gevoel erbij te willen horen en geaccepteerd te worden door leeftijdsgenoten en vrienden. Wanneer men in de late-adolescentie komt en meer naar de volwassenheid overgaat, zien we dat deze gevoeligheid afneemt doordat jongeren een eigen norm en mening ontwikkelen, en ze bij gevolg minder gevoelig zijn voor de druk van anderen rondom hen (Brown, Clasen & Eicher, 1986; Brown et al., 2008; Suleiman & Deardorff, 2014).

Druk van Leeftijdgenoten als Voorspeller Seksueel Gedrag

Eén van de verbanden waar we in deze masterproef de aandacht op vestigen is tussen de druk van leeftijdsgenoten en seksueel gedrag en seksuele attitudes bij jongeren. Uit een onderzoek van Santor, Messervey en Kusumakar (2000) is gebleken dat groepsdruk gelinkt kan worden aan allerlei soorten van risicogedrag bij adolescenten, zoals bijvoorbeeld middelenmisbruik, delinquentie en slechte prestaties op schoolvlak. Maar uit dit onderzoek kwam ook naar voren dat groepsdruk een invloed heeft op seksueel gedrag en attitudes. Hoe deze invloed precies werkt wordt in het onderzoek niet toegelicht.

Maar Crockett et al. (2006) vonden dat alcoholgebruik, maar vooral negatieve groepsdruk, processen zijn waarlangs de mate van zelfregulatie en de neiging tot het nemen van risico's, leiden tot seksueel risicogedrag. Er zou dus een invloed zijn van de druk van leeftijdsgenoten op het seksueel gedrag dat de jongeren stellen, omdat deze druk een invloed uitoefent in de mate waarop de jongere zichzelf gaat reguleren en de mate waarin deze jongere risico's gaat nemen. Hoe groter de groepsdruk, hoe minder men aan zelfregulatie doet en hoe meer men zich laat leiden door de groep. Ook hoe groter de groepsdruk, hoe meer men geneigd is risico's te nemen en bij gevolg over gaat tot het stellen van risicovol seksueel gedrag (Crockett et al., 2006).

Vrienden hebben ook een grotere invloed op de attitudes en gedragingen van jongeren wanneer deze vrienden het enige medium zijn waar de jongeren op kunnen terugvallen. Wanneer ouders geen ondersteunende rol bieden of nooit in gesprek gaan met hun kind omtrent seksualiteit, zullen jongeren eerder terugvallen op de attitudes en een voorbeeld nemen aan het gedrag van de leeftijdsgenoten. Ouders kunnen de druk van leeftijdsgenoten als het ware gaan verminderen of in een ander daglicht stellen. Groepsdruk en groepsnormen worden dus sneller geassocieerd met gedragingen wanneer deze de enige bron van informatie zijn (Whitaker & Miller, 2000).

Druk van Leeftijdgenoten als Bron van Pornogebruik

Leeftijdsgenoten en vrienden vervullen in de adolescentie een belangrijke rol voor de jongeren. Bijgevolg hebben vrienden dan ook een grote invloed op elkaar. Uit onderzoek van Van de Bongardt, Reitz en Dekovic (2012) is gebleken dat de sociale context een niet te onderschatten rol speelt bij de adolescenten en een belangrijke voorspeller is van seksueel gedrag bij jongeren. Onder seksueel gedrag verstaan we ook het opzoeken van pornografisch materiaal. Een onderzoek van Unni (2010) peilde naar de seksuele attitudes bij jongeren, maar

ook naar de invloed van druk van leeftijdsgenoten op verschillende seksuele gedragingen. Hieruit bleek dat 19% van de jongeren aangaf dat zij onder druk van vrienden keken naar pornografisch materiaal op internet of in magazines.

Onze maatschappij maakt een evolutie door op vlak van technologie. Ook hierin bevinden zich verschillende mogelijkheden om op zoek te gaan naar pornografisch materiaal. Jongeren gaan onder invloed van vrienden via hun mobieltje op zoek naar seksueel getinte media. Vooral jongens die meer groepsdruk ervaren, zouden meer seksueel getinte media op hun GSM opgeslagen hebben. Vooral jongens die aangaven dat ze een grote nood ervaren om populair te zijn of erbij te horen, zouden meer seksueel getint materiaal op hun toestel staan hebben. Bij meisjes is dit niet het geval. Zij hebben beduidend minder seksueel getint materiaal op hun GSM. Indien ze dit wel hebben, zijn het vaak meisjes die een laag zelfbeeld hebben. Het zou een methode zijn om hun populariteit te verhogen. Kortom, het gebruik van seksueel getint materiaal via het mobieltje zou gelinkt zijn aan groepsaspecten bij jongeren en de druk van leeftijdsgenoten (Vanden Abeele, Campbell, Eggermont & Roe, 2015).

Pornogebruik en Seksueel Gedrag en Attitudes bij Jongeren

Er bestaan verschillende meningen omtrent de invloed van blootstelling aan seksueel getinte media op jongeren. Zoals reeds eerder aangegeven, wordt porno vaak geassocieerd met negatieve gevolgen. Zo zou blootstelling aan internetporno een permissieve houding en gedrag omtrent seks en seksualiteit in de hand werken. Er zou als het ware een grotere acceptatie heersen rond seksualiteit bij jongeren die reeds ervaring hebben met het bekijken van seksueel getinte media (Braun-Courville & Rojas, 2009; Lo & Wei, 2005). Deze permissieve houding zou onder andere als gevolg hebben dat men meer seksuele partners heeft en men meer in aanraking komt met alcohol of drugs (Braun-Courville & Rojas, 2009). Volgens Brown et al. (2006) is de kans op een vroegtijdige seksuele relatie rond een leeftijd van 12 tot 14 jaar groter bij jongeren die op die leeftijd reeds in contact gekomen zijn met seksuele media in de vorm van porno op het internet, in magazines, in films of muziek(clips). Deze vormen van gedrag kunnen bestempeld worden als risicogedrag, zoals reeds is aangehaald (Donovan & Jessor, 1985; Jessor et al., 1983).

Net zoals bij andere vormen van experimenteren, is er een grens tussen normaliteit en deviantie. Toch is deze grens niet altijd even duidelijk. Experimenterend gedrag bij jongeren wordt vaak negatief in beeld gebracht door media. Toch kunnen we onszelf de vraag stellen of

het experimenteren bij jongeren niet eigen is aan hun leeftijdsgroep en ontwikkelingsfase en daarom niet persé negatief is (Terpstra & Prinsen, 2009).

Blootstelling aan seksueel getinte media of het gebruik van porno is immers niet steeds te bestempelen als deviant gedrag (Terpstra & Prinsen, 2009). Maar een overmatig gebruik van porno maakt dat de grens tussen normaal gebruik en deviantie overschreden wordt. Het gebruik van pornografisch materiaal kan immers verslavend werken (Svedin, Akerman & Priebe, 2011). Je kan dit vergelijken met alcoholgebruik. Wanneer je regelmatig alcohol consumeert om dronken te worden, heb je ook steeds meer alcohol nodig om dit effect te bereiken. Eigenlijk kan je dan niet meer zonder. Hetzelfde geldt voor pornogebruik. Hoe meer gekeken wordt naar pornografisch materiaal, hoe verslavender dit werkt. Men gaat bijvoorbeeld steeds meer en/of extremere pornografische beelden nodig hebben om op seksueel vlak te gaan functioneren. Of men brengt nog meer uren online door. Of men heeft meer seksuele relaties om zichzelf tevreden te kunnen houden. In extreme gevallen kan het zijn dat jongeren niet meer zonder porno seksueel opgewonden geraken (Schneider, 2000). Bij pornografische beelden op het internet is ook nauwelijks enige vorm van anticonceptie terug te vinden. Op deze manier leren jongeren de negatieve effecten van onveilig vrijen niet aan (Döring, 2009). Uiteraard zijn er ook informatiesites online te vinden waar er wel aandacht is voor anticonceptie, maar deze zijn schaars. Sites zoals www.sensoa.be geven een realistischer beeld weer van seks (www.seksualiteit.be). Ten slotte kan pornografisch materiaal ervoor zorgen dat jongeren een verkeerd beeld krijgen van seks. Zij denken dat het vrijen met een ander persoon op dezelfde manier moet gebeuren zoals online te zien: meisjes kleden zich spontaan uit voor jongens, de borsten worden gestreeld, dan volgt de orale seks (pijpen) om dan snel over te gaan tot penetratie (vaginaal of anaal) die dan vaak ook ongeloofwaardig lang duurt, maar toch voortijdig wordt afgebroken om dan finaal als man klaar te komen in het gezicht van het meisje. Ze krijgen dus een vertekend beeld van seks en gaan hun seksuele attitudes en gedrag ontwikkelen op basis van de beelden die ze zien op het internet (Peter & Valkenburg, 2008; Vandenbosch, 2013).

Uit een onderzoek van Peter en Valkenburg (2009) bleek dat er een invloed is van de blootstelling aan seksueel getinte media op de mate waarin men vrouwen ziet als een seksobject. Zowel jongens als meisjes worden indirect door deze vormen van media gestimuleerd om zo'n beeldvorming over te nemen. Adolescenten die meer blootgesteld werden aan seksueel getinte media, zouden een positievere attitude hebben tegenover recreatieve seks. Dit wil zeggen dat men een positievere houding heeft tegenover seks voor het huwelijk, meerdere seksuele partners, en seks hebben zonder liefde (Ward & Friedman, 2006).

In een onderzoek van Wingood et al. (2001) bleek dat meisjes die blootgesteld werden aan seksueel getinte media een negatievere attitude hebben tegenover onder andere het gebruik van condooms, het hebben van meerdere partners en het gebruik van contraceptie.

Toch kan de toegankelijkheid van seksueel getinte media ook positieve gevolgen hebben volgens Brown et al. (2011). Wanneer ouders geen centrale rol opnemen in gesprekken over seksualiteit met hun adolescent, dan kunnen deze mediavormen toch een leidende rol spelen in de ontwikkeling van seksualiteit bij de jongeren. Zeker wanneer deze media een realistisch beeld schetsen en de verantwoordelijkheden die gepaard gaan met seksualiteit en seksueel gedrag in beeld brengen. Helaas is dat met de porno die de dag van vandaag beschikbaar is, zelden het geval (Brown et al., 2011). Ondanks dat men in de media niet steeds een realistisch beeld schetst van seks, is dit voor sommige jongeren een belangrijke bron van informatie. Dit hoeft niet noodzakelijk steeds aanleiding geven tot verschillende vormen van risicogedrag, aangezien de meeste jongeren een normale en stapsgewijze seksuele carrière doorlopen (Beyers, 2014; de Graaf, 2013).

Need to Belong

De need to belong die mensen ervaren wordt door Baumeister en Leary (1995) omschreven als een menselijke, fundamentele motivatie. Vrij vertaald wil dit zeggen dat mensen een drang hebben om positieve, interpersoonlijke relaties te vormen en te behouden. Deze relaties zouden een positief gevoel met zich mee moeten brengen en zouden op regelmatige basis moeten bestaan. Verder hebben mensen de drang om deze relaties langdurig te behouden en wil men dus enige vorm van stabiliteit ervaren in de interpersoonlijke relaties met anderen (Baumeister & Leary, 1995). Wanneer mensen het gevoel hebben dat ze er niet bij horen of dat ze geen aansluiting vinden bij andere personen, dan kan dit leiden tot psychische leegte en deprivatie en een negatieve invloed op het zelfbeeld en zelfvertrouwen (Begen & Turner-Cobb, 2012).

De Zelfdeterminatie Theorie (ZDT), ontwikkeld door Deci en Ryan (2000), leert ons dat mensen drie psychologische basisbehoeften hebben waaraan men wil voldoen, namelijk autonomie, competentie en verbondenheid of de need to belong. Wanneer aan deze drie basisbehoeften is voldaan, dan is dit een motor voor groei en een gezonde psychische ontwikkeling (Deci & Ryan, 2000). Om een groot gevoel van verbondenheid te ervaren, is het belangrijk dat men het gevoel heeft dat men betekenisvolle gesprekken heeft met de gesprekspartner. Maar ook dat men zich begrepen en geapprecieerd voelt door de

gesprekspartner waarmee men het gesprek of de relatie aangaat (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe & Ryan, 2000).

Ook volgens de Theory of Planned Behavior willen mensen graag tot een groep behoren, waardoor de meningen en gedragingen van andere personen rondom ons heel belangrijk worden. Anderen beïnvloeden dus onze eigen meningen en gedragingen. Het feit dat wij ons laten leiden door de meningen en gedragingen van anderen, zal onze eigen gedragsintentie beïnvloeden. Zoals reeds eerder aangestipt, leidt deze intentie tot het effectief stellen van gedrag (Ajzen, 2012). Het gevoel erbij te horen is dus een sterke motivatie om de eerste stappen te zetten met betrekking tot de eigen seksualiteit (Skinner et al., 2008), zoals eerder gesteld ook bij jongeren.

Onderzoeksvragen en Hypotheses

Doelstellingen. Ondanks de vele onderzoeken naar het verband tussen seksueel getinte media en de gevolgen hiervan voor jongeren, is er nog weinig onderzoek naar factoren die dit verband tot stand brengen (Donovan & Jessor, 1985; Jessor et al., 1983; Kotchick et al., 2001). Dit onderzoek zal ingaan op de samenhang tussen druk van leeftijdsgenoten, de nood aan betrokkenheid, gebruik van porno en seksuele attitudes en gedrag bij jongeren.

Het onderzoek in deze masterproef kan als vernieuwend bestempeld worden, omdat de relatie tussen deze variabelen nog niet eerder onderzocht is. Verder is dit onderzoek zowel van theoretisch, maar zeker ook van maatschappelijk belang. Al te vaak wordt de invloed van groepsdruk en de gevoeligheid van adolescenten hiervoor onderschat (Brown et al., 2008; Skinner et al., 2008). Toch vormen vrienden een belangrijke rol in het leven van de jongere (Brown et al., 1986; Brown et al., 2008; Erikson, 1968; Suleiman & Deardorff, 2014). Daarnaast moet ingegaan worden op de gevolgen van pornografisch materiaal bij de jongeren. Porno kan een grote invloed hebben op de ontwikkeling (Peter & Valkenburg, 2008; Svedin et al., 2011). De seksuele attitudes zijn belangrijk voor de verdere ontwikkeling van de jongeren en zeker ook bij het aangaan van relaties in de verdere levensloop. Bovendien kan onder de vorm van psycho-educatie verduidelijking gebracht worden aan scholen, leerkrachten, opvoeders, ouders en leerlingen om een beter inzicht te verschaffen over dit, nog al te vaak, taboeonderwerp. Welke verbanden en factoren nu van invloed zijn op het seksuele gedrag en seksuele attitudes bij jongeren, zal door dit onderzoek duidelijk worden. Verdere projecten en interventies kunnen dan worden uitgewerkt indien en waar dit nodig blijkt te zijn. De jongeren van vandaag zijn immers de volwassenen van morgen.

De beoogde populatie voor deze studie zijn jongeren in het secundair onderwijs tussen de 14 en de 20 jaar, met een verschillend geslacht en opleidingsniveau. Dit onderzoek betreft een kwantitatieve studie omdat hiermee een grote steekproef bereikt kan worden. Immers, een grote steekproef zorgt veelal voor een betere betrouwbaarheid van de bekomen resultaten. Daarnaast kan dankzij een kwantitatieve studie gewerkt worden met een groot gamma van beschikbare gestandaardiseerde en gevalideerde meetinstrumenten.

Onderzoeksvragen en hypotheses. Dit onderzoek wil een antwoord bieden op verschillende onderzoeksvragen. Hiervoor werden enkele hypotheses vooropgesteld.

In overeenstemming met vorig onderzoek (Ajzen, 2012; Skinner et al., 2008) willen we in dit onderzoek nagaan of de nood om erbij te horen een predictor is voor de gevoeligheid voor druk van leeftijdsgenoten. Meer concreet verwachten we dat een sterke nood aan betrokkenheid resulteert in een grote gevoeligheid voor druk van de peergroep. Druk van leeftijdsgenoten bestaat natuurlijk uit verschillende aspecten van druk. We verwachten dat de nood om erbij te horen vooral zal samenhangen met de druk van vrienden om seks te hebben. Vooral directe druk kan een sterk verband met de nood om erbij te horen vertonen (Brown et al., 2008; Suleiman & Deardorff, 2014). We stellen ons in dit onderzoek ook de exploratieve vraag of de druk van vrienden om géén seks samenhangt met een al dan niet hogere nood om erbij te horen. Deze vraag werd nooit in eerder onderzoek opgenomen.

Verder vragen we ons af of de druk van leeftijdsgenoten ervoor zorgt dat er meer gebruik wordt gemaakt van pornografisch materiaal (Van de Bongardt et al., 2012; Unni, 2010). Dit is de tweede hypothese in het onderzoek. We verwachten dat jongeren die een duidelijke, directe druk voelen van hun vrienden meer naar seksueel getinte media gaan grijpen. Vooral de druk om seks te hebben en de permissieve attitudes van de vrienden kunnen ervoor zorgen dat de jongeren dit overnemen en tot porno kijken overgaan. Vooral de intentionele confrontatie met porno verwachten we als belangrijkste voorspeller van het porno kijken. Daarnaast verwachten we ook dat de jongeren die een grotere druk ervaren van leeftijdsgenoten, de seks op het internet eerder als realistisch gaan beschouwen (Peter & Valkenburg, 2008). Ten slotte stellen we ons opnieuw de exploratieve vraag of de druk van vrienden om géén seks te hebben samenhangt met zelf opzoeken en kijken naar online seks.

Een derde hypothese die dit onderzoek vooropstelt is dat het kijken naar pornografische plaatjes en video's leidt tot meer permissieve seksuele attitudes en risicovol seksueel gedrag bij jongeren (Braun-Courville & Rojas, 2009; Lo & Wei, 2005; Wingood et al., 2011 ; Ward & Friedman, 2006). Vooral bij het intentioneel kijken naar pornografisch materiaal verwachten we

een grote invloed op de attitudes en het gedrag van de jongere. Bij het seksuele gedrag van de jongere kijken we zowel naar de mate van seksuele ervaring als de duur, timing en sequens van de seksuele carrière en de mate waarin er sprake is van veilig seks.

Op basis van voorgaand onderzoek, zoals hierboven beschreven, is de laatste onderzoeksvraag binnen dit onderzoek of de druk van leeftijdsgenoten invloed heeft op het al dan niet kijken naar pornografisch materiaal met als gevolg dat de seksuele attitudes en gedragingen zich hieraan aanpassen. Concreet verwachten we dat een grote druk van vrienden ervoor zorgt dat er meer naar seksueel getinte media wordt gegrepen. Dit heeft op zijn beurt invloed op het seksueel gedrag en de attitudes van de jongeren. Wat we hierbij ook kunnen verwachten is dat dit verband voorafgegaan wordt door een hoge nood aan betrokkenheid. Deze hypothese hebben we gecreëerd op basis van eerder onderzoek van Skinner et al. (2008) die ons vertelde dat een hoge nood aan betrokkenheid ervoor zorgt dat er stappen in seksualiteit worden gezet. Hoe meer de jongere het gevoel heeft erbij te willen horen, hoe meer dit mechanisme in gang wordt gezet. Dit mediatieverband is nieuw in onderzoek en zal dus voor het eerst onderzocht worden.

Methode

Steekproef

In het totaal hebben 376 jongeren deelgenomen aan het onderzoek. Alle deelnemers waren tussen de 14 jaar en 6 maanden en 21 jaar oud ($M = 17.1$ jaar, $SD = 1.2$ jaar). De meeste jongeren (57.7%) volgden algemeen secundair onderwijs (ASO), kleinere groepen waren het technisch secundair onderwijs (22.6%) en het beroeps secundair onderwijs (19.7%). De meeste jongeren kwamen uit het zesde middelbaar (44.7%). De resterende deelnemers zaten in het vierde (29.3%) en het vijfde middelbaar (22%). Ten slotte kwam een kleine groep uit het zevende middelbaar BSO (4%). In dit onderzoek werd het geslacht op een continue manier gemeten. De jongeren konden op een lijn van 10 centimeter aanduiden in welke mate ze zich een meisje of een jongen voelden. Er namen 51.6% jongens (score ≥ 8) en 43.9% meisjes (score ≤ 2) deel aan het onderzoek. De overige 4.5% kunnen we als interseks of androgyn beschouwen. Net zoals geslacht werd ook seksuele voorkeur op een continue manier gemeten. Vijf jongeren gaven aan dat ze hun seksuele voorkeur nog niet wisten. Daarnaast gaf 88.8% aan dat ze een voorkeur hadden voor het andere geslacht (heteroseksueel; score ≥ 8) en 6.3% gaf aan dat ze een voorkeur hadden voor het eigen geslacht (homoseksueel of lesbisch; score ≤ 2). De overige 4.9% kunnen we als biseksueel of polyseksueel beschouwen. Omdat we in dit onderzoek peilen naar de effecten van druk van leeftijdsgenoten, hebben we bevraagd hoeveel vrienden de jongeren hebben. Hierbij geven 84.6% van de jongeren aan dat ze meer dan vijf vrienden hadden. De resterende groep geeft aan toch minder dan vijf vrienden te hebben. De meerderheid zag zijn vrienden elke dag (52.9%) of meerdere keren per week (41%). Omdat we ons richten op het bekijken van seksueel getinte media, hebben we ook gepeild naar het internetgebruik van de jongeren. De grote meerderheid van hen had thuis een computer (99.2%) en had zelf een smartphone ter beschikking (98.9%) waarmee op het internet kan worden gesurft. Zowel de computer ($M = 5.61 \sim$ één keer per dag ; $SD = 1.25$) als de smartphone ($M = 6.85 \sim$ meerdere keren per dag; $SD = 0.64$) werd vaak gebruikt. De jongeren rapporteerden tot slot ook de status van hun puberale rijping, gemiddeld tussen “*volop bezig/pas voorbij*” en “*voltooid/al even geleden*” ($M = 3.4$; $SD = 0.4$).

Meetinstrumenten

Er werd een vragenlijst opgesteld waarbij verschillende meetinstrumenten werden gebruikt (zie Bijlage 1). Deze zijn steeds gebaseerd op Engelstalige of Nederlandstalige gevalideerde meetinstrumenten. De volledige vragenlijst werd opgesteld in het Nederlands.

Naast de achtergrondgegevens leeftijd, geslacht, seksuele voorkeur, studierichting en het al dan niet hebben van een computer en/of smartphone werd de puberale status, het seksueel gedrag, de gedragsintentie, de seksuele veiligheid, de attitudes over seks, internetseks, attitudes over internetseks, druk van leeftijdsgenoten, druk van leeftijdsgenoten voor het hebben van (géén) seks, directe en indirecte druk, attitudes over seks van vrienden, de nood aan betrokkenheid en de sociale wenselijkheid bevraagd. Een groot deel van de vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijst Flikflooi en Rollebollen (De la Rivière, 2014; Lapierre, 2013; Van Briel, 2013) en op het schalenboek van Project Stars (Baams, van de Bongardt, & Doornwaard, 2011).

Achtergrondgegevens. In de vragenlijst werden enkele algemene gegevens bevraagd, zodat een algemeen beeld geschetst kan worden van de jongeren. Er werd gepeild naar hun geboortedatum, school, studierichting en klas. Verder konden de jongeren op een lijn van tien centimeter hun geslacht en seksuele voorkeur aangeven. Vervolgens kon men het aantal vrienden aanduiden en de frequentie van het contact met deze vrienden. Ten slotte hebben de jongeren aangestipt of ze een computer en/of smartphone hadden en hoe vaak ze hiermee online gingen.

Puberale rijping. Om de puberale rijping te bevragen, hebben we nagegaan waar de jongere zich bevond in de ontwikkeling van de secundaire geslachtskenmerken. Hiervoor hebben we de Pubertal Development Scale (PDS) gebruikt (Petersen, Crockett, Richards & Boxer, 1988). In deze schaal zijn twee subschalen van telkens vijf items waarop de jongeren een keuze moesten maken, naargelang het geslacht. Er is namelijk een subschaal voor jongens (Bv: "Mijn eerste zaadlozing is...") en een subschaal voor meisjes (Bv: "Mijn eerste menstruatie is..."). Jongeren kiezen een antwoord op een 4-punts Likertschaal waarbij 1 staat voor *nog niet begonnen*, *nog niet gebeurd* en 4 staat voor *is voltooid*, *al even geleden*. De uiteindelijke status wordt berekend aan de hand van de schaalscore van de vijf items. Eerder onderzoek met dit instrument toonde goede betrouwbaarheid en validiteit. Voor de status van de puberale rijping was de Cronbach's alpha .70 in onze steekproef. Deze alpha wijst op een goede betrouwbaarheid.

Seksueel gedrag. Omdat we het algemeen seksueel gedrag van jongeren wilden meten, hebben we de vragenlijst die gebruikt werd in het onderzoek van Beyers (2014) afgenomen bij de participanten. Deze vragenlijst peilt naar 13 verschillende seksuele gedragingen: kus op de mond, seksuele opwinding (fantaseren), masturberen (zelfbevrediging), tongkussen, voelen en strelen boven de kleren, voelen en strelen onder de kleren, betasten van elkaars geslachtsdelen, iemand aftrekken of afgetrokken worden, iemand vingeren of gevingerd worden,

geslachtsgemeenschap, iemand pijpen of gepijpt worden, iemand beffen of gebeft worden en als laatste anale seks. De jongeren konden aangeven of ze met deze seksuele gedragingen al dan niet ervaring hadden. Indien men hier effectief ervaring mee had, konden ze de leeftijd van de eerste keer noteren. Dit konden ze noteren tot op een half jaar nauwkeurig. Vervolgens werd gevraagd met wie ze deze eerste keer beleefden. Hier konden ze kiezen uit vijf verschillende personen waarbij 1 staat voor *een toevallig persoon*, 2 voor *een vriend of vriendin*, 3 voor *een lief*, 4 voor *je partner* en 5 voor *iemand anders*. Als laatste konden de leerlingen aangeven of ze de intentie hebben om volgend jaar dit gedrag te stellen.

De vragenlijst is opgesteld in kader van een vorige masterproef en werd gebaseerd op een uitgebreide literatuurstudie en pilootonderzoek met 30 adolescenten (De Meyer, 2008). Later werd deze vragenlijst in verschillende masterproeven afgenomen bij jongeren. Op basis van de resultaten kon men de 13 seksuele gedragingen onderverdelen in drie factoren: ervaring met zelfseks (opwinding en masturbatie), ervaring met niet-genitale seks (kus op de mond, tongzoenen, voelen en strelen boven de kleren, voelen en strelen onder de kleren) en ervaring met genitale seks (elkaars geslachtsdelen betasten, aftrekken, vingeren, geslachtsgemeenschap, pijpen, beffen, anale seks). Deze hoge interne consistenties wezen op een goede betrouwbaarheid. Analoog aan de factorstructuur in de normdata van de Graaf et al. (2012), komen we in dit onderzoek ook tot de drie factoren van seksuele ervaring. Ten eerste zien we ervaring met zelfseks een Cronbach's alpha van .70 oplevert. Ten tweede resulteren we in een Cronbach's alpha van .91 voor ervaring met niet-genitale seks. Ten slotte krijgen we voor ervaring met genitale seks een Cronbach's alpha van .94. Deze hoge interne consistenties wijzen ook in ons onderzoek op een goede betrouwbaarheid van de drie factoren.

Seksueel risicogedrag. Er zijn verschillende factoren die indicatoren kunnen zijn van seksueel risicogedrag. We kunnen op basis van de normdata van de Graaf et al. (2012) deze seksuele risicogedragingen gaan berekenen. Ten eerste hebben we het verschil tussen de leeftijd van de eerste keer geslachtsgemeenschap en de leeftijd van de eerste ervaringen met de minder vergaande vormen van seks (kus op de mond, tongkussen, opwinding en masturbatie; $\alpha = .84$). Op basis van dit verschil kunnen we de duur van de seksuele carrière berekenen. Op basis van de normdata van de Graaf et al. (2012) categoriseerden we de resultaten in snel (de seksuele carrière gesteld binnen minder dan een jaar), modaal (tussen de twee en de drie jaar), rustig aan (ongeveer vier tot vijf jaar) of langzaam (langer dan vijf jaar). Dit werd berekend voor 151 cases. Natuurlijk konden we de duur van de seksuele carrière enkel berekenen van de

jongeren die deze seksuele gedragingen allen hebben doorlopen en hier dus effectief ervaring mee hebben.

Ten tweede konden we een niet-lineair verloop tussen de 13 seksuele gedragingen beschouwen als een indicator voor seksuele risicogedrag. Hiermee bedoelen we dat er een vreemde volgorde is in de seksuele gedragingen of dat alles op een korte tijdsperiode plaatsvindt (alles binnen minder dan een jaar). Hiervoor keken we naar de leeftijd van de eerste keer tongzoenen, voelen en strelen onder de kleren, manuele seks, geslachtsgemeenschap en orale seks. Dit hebben we berekend voor 265 jongeren.

Ten derde werd de timing van de eerste keer dat men de diverse seksuele gedragingen stelt in rekening gebracht. Om de timing van de seksuele ontwikkeling te berekenen, hebben we onze data vergeleken met de normdata van de Graaf et al. (2012). Aan de hand hiervan konden we bepalen wat vroeg en laat seksueel gedrag was. Elk seksueel gedrag werd ingedeeld als vroeg ($-1 SD$ onder het gemiddelde in de normdata), laat ($+1 SD$ boven het gemiddelde in de normdata) of normaal (overige 65% van de jongeren die ertussen valt). Op basis van deze gegevens konden we een gemiddelde nemen van de beschikbare scores voor zelfseks, niet genitale seks en genitale seks. Hierbij verkregen we een betrouwbaarheid van $\alpha = .88$ voor 265 cases. Verder kwamen we tot een Cronbach's alpha voor de leeftijd van de eerste keer zelfseks van $.81$, voor twee items. Deze is berekend voor 330 jongeren. We bekwamen een Cronbach's alpha van $.68$ voor de leeftijd van de eerste keer ervaring met niet-genitale seks (voor vier items). Deze werd berekend voor 306 jongeren. Ten slotte hadden we een betrouwbaarheid van $\alpha = .96$ (voor zeven items) voor de leeftijd van de eerste keer ervaring met genitale seks, voor 195 jongeren.

Ten vierde brachten we het hebben van casual seks in kaart. Casual seks is het hebben van een genitale ervaring in niet-intieme relaties (met een toevallig persoon, een vriend(in) of iemand anders). Deze werd berekend over de zeven genitale gedragingen heen. We bekwamen een Cronbach's alpha van $.92$, gebaseerd op 195 jongeren met (enige) genitale ervaring.

Ten slotte werd in de vragenlijst nagegaan of de jongeren veilig vrijen. Hiervoor gebruikten we de twee items van de Seksuele Veiligheid en Risico's Schaal, opnieuw opgesteld door het Project STARS. De jongeren moesten aanduiden of ze een voorbehoedsmiddel nooit, zelden, soms, vaak, altijd of bijna altijd gebruikten in functie van het voorkomen van een SOA of zwangerschap. We bekwamen een Cronbach's alpha van $.40$ voor de twee items. Dit lijkt een redelijk zwakke betrouwbaarheid maar we moeten er rekening mee houden dat de betrouwbaarheid werd berekend op basis van slechts twee items.

Permissieve seksuele attitudes. Om de permissieve seksuele attitudes van de jongeren te meten, werd gebruikt gemaakt van de verkorte 9-item versie van de Sexual Attitudes Scale (Hendrick, Hendrick & Reich, 2006). Een voorbeelditem is: "Ik hoef geen relatie te hebben met iemand om seks te hebben met hem/haar". De deelnemers konden antwoorden op een 6-punts Likertschaal, gaande van 0 = *helemaal oneens* tot 5 = *helemaal mee eens*. De Brief Sexual Attitudes Scales heeft sterke psychometrische eigenschappen (Hendrick et al., 2006). In ons onderzoek gaf de totale schaal met 9 items een betrouwbaarheid van Cronbach's alpha = .70. Deze betrouwbaarheid kon verbeterd worden tot alpha = .72, wanneer we het item "*Je moet geen dingen doen op seksueel vlak die jij zelf of de ander niet leuk vindt*" met een lage item-correlatie weglieten. Wellicht zou de lagere betrouwbaarheid kunnen liggen aan het feit dat dit item niet expliciet naar de attitudes peilt, maar eerder een bevraging van het gedrag is.

Seksueel getint mediagebruik. Voor dit onderzoek waren we geïnteresseerd in welke mate de jongeren de laatste zes maanden geconfronteerd waren met seksuele inhoud op diverse media. Dit kon via het internet, de televisie of sociale media. Ten eerste vroegen we ons af of de participanten de voorbije zes maanden niet-intentioneel geconfronteerd waren met seksueel getinte media. Met niet-intentioneel bedoelen we dat de jongeren toevallig tijdens het surfen of het zappen hieraan werden blootgesteld. We hebben dit gemeten aan de hand van drie items. Het eerste item peilt naar de blootstelling aan foto's of videobeelden van zichtbare genitaliën. De tweede vraag peilt naar foto's of videobeelden van mensen die seks hebben. De laatste vraag be vraagt de blootstelling aan foto's of video's van schaars geklede personen. De deelnemers konden antwoordden op een 6-punts Likertschaal, waarbij 0 = *nooit* en 5 = *bijna dagelijks*.

Ten tweede bevroegen we in welke mate de deelnemers de voorbije zes maanden intentioneel geconfronteerd waren met seksuele inhoud op internet, televisie of sociale media. Met intentioneel bedoelen we dat de jongeren bewust zelf gezocht hebben naar seksuele inhoud tijdens het surfen, televisiekijken of sociale media. Dit werd eveneens gemeten aan de hand van dezelfde drie items zoals hierboven aangegeven: foto's of video's van zichtbare genitaliën, mensen die seks hebben en schaars geklede mensen. Ook deze werden gescoord op dezelfde 6-puntenschaal. De betrouwbaarheid van beide bedroeg respectievelijk alpha = .78 en .95 voor de drie items. We spreken van een goede betrouwbaarheid.

Permissieve attitudes tegenover online seks. Om de permissieve attitudes van de jongeren te meten tegenover online seks, werden negen items gebruikt. Een voorbeelditem is: "*Erotisch getint materiaal kan mensen nog wat leren op het gebied van seks*". Er werd gebruik

gemaakt van een 6-punts Likertschaal waarbij 0 stond voor *helemaal oneens* en 5 stond voor *helemaal mee eens*. We hadden voor deze schaal een betrouwbaarheid van Cronbach's alpha = .72.

Realiteitsperceptie van online seks. Om de realiteitsperceptie over seks op internet te meten, werden vier vragen gebruikt. Met realiteitsperceptie bedoelen we de mate waarin de jongeren internetinhouden beoordelen als waarheidsgetrouw. Een van de vier items die we gebruikten, is bijvoorbeeld: "*Seks op het internet lijkt sterk op seks in het echte leven*" (Baams et al., 2011). Ook bij deze items werd gebruikt gemaakt van dezelfde 6-puntenschaal variërend van: 0 = *helemaal oneens* en 5 *helemaal mee eens*. Voor deze vier items bekwamen we een Cronbach's alpha van .78.

Vatbaarheid voor algemene druk van vrienden. De gevoeligheid voor groepsdruk of peer pressure werd gemeten aan de hand van vijf items uit de Peer Pressure Scale van Santor et al. (2000). De items werden gescoord op een 6-punts Likertschaal, waarbij 0 = *nooit* en 5 = *heel vaak*. Een voorbeeldstelling is: "*Mijn vrienden/vriendinnen kunnen me zowat tot alles overhalen*". Eerder onderzoek met dit instrument toonde goede betrouwbaarheid en validiteit. In dit onderzoek hadden we een alpha = .80.

Vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden. Deze schaal hebben we opgesplitst in de vatbaarheid voor de druk voor het hebben van seks, maar ook voor het hebben van géén seks. Om de vatbaarheid van seksuele druk te meten hebben we vier items gebruikt, bijvoorbeeld: "*Ik heb seks of wil seks hebben omdat anderen me zouden uitlachen als ik geen seks zou hebben*". Hier konden de jongeren hun antwoord aanstippen op een 6-puntenschaal gaande van 0 = *helemaal oneens* en 5 = *helemaal mee eens*. De betrouwbaarheid aan de hand van Cronbach's alpha was .84 voor de vier items. De druk om geen seks te hebben werd gemeten aan de hand van vijf items. Een voorbeelditem is: "*Mijn vrienden moedigen me aan om mijn maagdelijkheid te bewaren*". De antwoorden konden opnieuw gegeven worden met behulp van de hierboven beschreven 6-puntenschaal. We bekwamen een Cronbach's alpha van .73 voor de vijf items.

Directe en indirecte druk van vrienden. De druk van vrienden konden we opsplitsen in een directe druk en een indirecte druk. Om de directe druk van vrienden te meten, gebruikten we vier items zoals bijvoorbeeld: "*Mijn vrienden moedigen me aan om een seksuele relatie met een jongen of meisje aan te gaan*". Om de indirecte druk van vrienden te meten, hebben we eveneens vier items bevroegd waaronder volgende vraag: "*In mijn vriendengroep wordt opgekeken naar de jongeren die al seks hebben gehad*". Deze acht items werden bevroegd via een 6-puntenschaal, waarbij 0 staat voor *helemaal oneens* en 5 staat voor *helemaal mee eens*.

De Cronbach's alpha's bedroegen voor zowel directe als indirecte druk .71. Echter, voor indirecte druk konden we een item weglaten waardoor de betrouwbaarheid steeg naar .77. Het betreft volgend item: *"In mijn vriendengroep hebben de meeste jongeren ervaring met seks"*. Dit kan verklaard worden doordat dit item het gedrag van de vrienden meet en niet de druk van de vrienden.

Permissieve seksuele attitudes van vrienden. Om de seksuele attitudes van de vrienden van de jongeren te bevragen, hebben we negen items bij de jongeren bevroegd (Hendrick et al., 2006). Men moest aanduiden hoe de vrienden over seks dachten. Een voorbeelditem is: *"Mijn vrienden vinden dat je geen relatie hoeft te hebben met iemand om seks te hebben met die persoon"*. De items konden via een 6-punts Likertschaal ingevuld worden, gaande van 0 = *helemaal niet waar* tot 5 = *helemaal waar*. We bekwamen voor deze negen items een Cronbach's alpha van .68. Deze betrouwbaarheid kon echter verbeterd worden tot .71 door volgend item weg te laten: *"Mijn vrienden vinden dat je geen dingen moet doen op seksueel vlak die jij zelf of de ander niet leuk vindt"*. Net zoals bij de eigen seksuele attitudes viel dit item weg. Dit kan komen omdat dit item eerder het gedrag van de jongere bevroegd en minder de attitude van de jongere.

Sterkte van de algemene druk van vrienden. Om de sterkte van de algemene druk van vrienden te meten, werden drie items afgenomen bij de deelnemers. Jongeren konden op basis van een 6-punts Likertschaal (0 = *nooit* en 5 = *heel vaak*) aangeven wat zij van bijvoorbeeld volgende uitspraak vonden: *"Mijn vrienden/vriendinnen proberen me zowat tot alles te overhalen"*. In een vorig onderzoek (Santor et al., 2000) werd deze druk *peer pressure* genoemd. Deze drie items resulteerden in ons onderzoek in een goede betrouwbaarheid van alpha = .83.

Nood aan betrokkenheid. De nood aan betrokkenheid werd gemeten door gebruik te maken van de Need to Belong Scale van Leary, Kelly, Cottrell en Schreindorfer (2013). In dit onderzoek bedroeg de Cronbach's alpha .78 tot .87. Wij gebruikten echter een Nederlandstalige vertaling van deze Need to Belong Scale van Dr. Harold Miesen van de Universiteit Tilburg te Nederland. Dit is een niet-officiële vertaling van de schaal, waar bij de opstelling rekening gehouden werd met de verschillen tussen het Nederlands en het Engels. De schaal werd in Nederland reeds succesvol gebruikt (Miesen, s.d). De Need to Belong Scale bestaat uit 10 items waarbij de jongeren een antwoord aangeven op een 5-punts Likertschaal. Hierbij staat 1 voor *helemaal oneens* en 5 voor *helemaal mee eens*. Een voorbeeldvraag uit de schaal is: *"Als andere mensen me niet lijken te accepteren, trek ik me dat niet aan"*. De betrouwbaarheid in ons onderzoek bedroeg .77.

Sociale wenselijkheid. Omdat onze vragenlijst sociaal wenselijk kon ingevuld worden, zeker met betrekking tot thema's die eerder in de taboesfeer behoren, heeft dit onderzoek ook gepeild naar het sociaal wenselijk antwoorden van de jongeren. De deelnemers van de vragenlijst dienden 14 items in te vullen waarop ze sociaal wenselijk konden antwoorden (Reynolds, 1982). De verkorte versie bestaat uit 13 items waaraan we zelf een 14de hebben toegevoegd (*"Ik denk nooit aan seks"*). De oorspronkelijke vragenlijst, genaamd de Marlowe-Crowne schaal, bestaat uit 33 items met een goede betrouwbaarheid en validiteit (Crowne & Marlowe, 1960). Een voorbeeld van een item was: *"Ik heb nog nooit echt een afkeer van iemand gehad"*. De jongeren konden kiezen uit slechts twee antwoordalternatieven, namelijk: *juist* of *fout*. Met dit onderzoek bekomen we een Cronbach's alpha van .65 voor de 14 items wat voor binaire items met gedwongen keuze een goede betrouwbaarheid is.

Procedure

Voor dit onderzoek werden verschillende scholen per brief gecontacteerd om toestemming te vragen om deel te nemen aan het onderzoek. Nadien werden de scholen telefonisch gecontacteerd om na te gaan of ze de brief goed ontvangen hadden. Vervolgens werd telefonisch toestemming gevraagd aan de directeurs van de scholen. De Bernardusscholen (het Bernarduscollege en het Bernardustechnicum) te Oudenaarde waren bereid deel te nemen aan het onderzoek. Telefonisch werd een afspraak gemaakt om het onderzoek persoonlijk toe te lichten. Toen beide directeurs enthousiast waren, werd het onderzoek in de scholen gestart.

Vooreerst konden de leerlingen via een informed consentformulier toestemming geven dat de gegevens van de vragenlijsten anoniem gebruikt mochten worden voor het onderzoek (zie Bijlage 2). Er werd geen toestemming aan de ouders gevraagd, omdat wij ervan uitgaan dat de jongeren oud genoeg waren om zelf te beslissen om mee te werken aan het onderzoek.

In het Bernarduscollege werden de vragenlijsten van de 217 leerlingen in het 3de tot 6de middelbaar afgenomen in het studie-uur. Er was telkens een leerkracht aanwezig tijdens de afname van de vragenlijsten. De leerlingen zaten elk apart aan een tafel of er was voldoende ruimte tussen de leerlingen zodat de stilte bewaard bleef. In het Bernardustechnicum werden de vragenlijsten van de 158 leerlingen in het 3de tot 7de middelbaar afgenomen tijdens de lesuren. De afname van de vragenlijst werd begeleid door een leerkracht die zich vertrouwd voelde met het onderwerp en die ook het vertrouwen van de klas heeft. Zo konden vragen aan de leerkracht gesteld worden in een veilige context. De afname nam in beide scholen ongeveer één lesuur (50 minuten) in beslag.

Resultaten

Preliminare Analyses

Om de gegevens van dit onderzoek te analyseren werd er gebruik gemaakt van het Statistical Package for Social Sciences 23 (SPSS). Vooreerst werden alle ruwe data van de 376 deelnemers ingegeven. Nadien werden de schaalscores van de variabelen berekend. De negatief geformuleerde items werden gehercodeerd waar nodig. Vervolgens werd de betrouwbaarheid van de items per schaal berekend. Er werd gekeken of de Cronbach's alpha steeg indien we een of meerdere items weglieten. Globaal gezien hebben we goede betrouwbaarheden die wijzen op goede metingen.

De ontbrekende gegevens in de dataset bleken missing at random (Little's MCAR test: normed chi-square (X^2/df) met 4701 vrijheidsgraden = 1.26). Bijgevolg werden de ontbrekende gegevens geschat met het Expectation Maximization algoritme in SPSS. De steekproef blijft hierdoor volledig, met $N = 376$ voor de analyses. Behalve voor variabelen waarvoor geen score bestaat, zoals de leeftijd van de eerste keer seksuele ervaring die niet bestaat bij jongeren zonder ervaring.

Vooraleer er werd begonnen aan de analyse van de hypothesen gingen we na welke achtergrondvariabelen een significant verband vertoonden met de afhankelijke variabelen in ons onderzoek. Hiervoor voerden we enkele MANCOVA's uit bij de afhankelijke variabelen die bij alle jongeren werden gemeten. Voor de afhankelijke variabelen die niet bij alle cases gemeten werden, gebruiken we een ANCOVA. Gezien de grootte van de totale steekproef ($N = 376$), beschouwen we verbanden pas als significant wanneer $p < .01$. De onafhankelijke variabelen in al deze analyses waren leeftijd, geslacht, seksuele voorkeur, het aantal vrienden en hoe vaak ze deze vrienden zien, het hebben van een computer en hoe vaak ze hiermee online gaan, het hebben van een smartphone en hoe vaak ze hiermee online gaan, de puberale rijping en ten slotte de sociale wenselijkheid.

De eerste MANCOVA had de druk van vrienden als afhankelijke variabele. De multivariate toetsen met Wilks' lambda toonden significante verbanden met leeftijd [$F(7,356) = 4.68, p < .001, \eta^2 = .08$], geslacht [$F(7,356) = 8.32, p < .001, \eta^2 = .14$] en sociale wenselijkheid [$F(7,356) = 11.68, p < .001, \eta^2 = .19$]. In de univariate analyses vonden we dat leeftijd een significant verband toonde met de druk van vrienden om géén seks te hebben [$F(1,362) = 8.39, p < .01, \eta^2 = .02$] en met de permissieve seksuele attitudes van vrienden [$F(1,362) = 17.16, p < .001, \eta^2 = .05$]. Oudere jongeren ervaarden minder druk van vrienden om géén seks te hebben ($b = -.02$) en hadden vrienden met meer permissieve attitudes ($b = .01$). Verder zagen we dat

geslacht een significant verband toonde met de vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden [$F(1,362) = 12.45, p < .001, \eta^2 = .03$], de druk van vrienden om géén seks te hebben [$F(1,362) = 8.07, p < .01, \eta^2 = .02$], de sterkte van directe seksuele druk [$F(1,362) = 8.41, p < .01, \eta^2 = .02$] en ten slotte de permissieve seksuele attitudes van vrienden [$F(1,362) = 42.77, p < .001, \eta^2 = .11$]. Jongens waren meer vatbaar voor seksuele druk ($b = .04$), ervaren minder druk van vrienden om géén seks te hebben ($b = -.03$), hadden meer vrienden met permissieve attitudes ($b = .05$) en ervaren een sterkere directe seksuele druk ($b = .03$). Sociale wenselijkheid hing significant samen met de vatbaarheid voor algemene druk van vrienden [$F(1,362) = 12.29, p < .01, \eta^2 = .03$], de druk van vrienden om géén seks te hebben [$F(1,362) = 17.7, p < .001, \eta^2 = .05$], de sterkte van directe seksuele druk [$F(1,362) = 16.93, p < .001, \eta^2 = .05$], de sterkte van indirecte seksuele druk [$F(1,362) = 7.26, p < .01, \eta^2 = .20$], de permissieve seksuele attitudes van vrienden [$F(1,362) = 34.36, p < .001, \eta^2 = .09$] en ten slotte met de sterkte van de algemene druk van vrienden [$F(1,362) = 26.03, p < .001, \eta^2 = .07$]. Kortom, sociale wenselijkheid hing met alle aspecten van druk van vrienden samen, met uitzondering van vatbaarheid voor seksuele druk. Jongeren die sociaal wenselijk antwoordden, waren minder vatbaar voor algemene druk van de vrienden ($b = -.74$) en voor zowel directe ($b = -1.00$) als indirecte ($b = -.81$) seksuele druk. Ze gaven aan dat ze minder sterke algemene druk van hun vrienden ervaren ($b = -1.21$). Ze voelden meer druk van vrienden om géén seks te hebben ($b = 1.11$) en hun vrienden hebben een minder permissieve attitude ($b = -1.08$).

De tweede MANCOVA ging het verband na van de achtergrondvariabelen met pornogebruik, de realiteitsperceptie op seksueel getinte media en de attitudes van de jongeren tegenover online seks. We zagen multivariate significante effecten van studierichting [$F(8,718) = 3.17, p < .01, \eta^2 = .03$], geslacht [$F(4,359) = 81.54, p < .001, \eta^2 = .48$] en sociale wenselijkheid [$F(4,359) = 12.22, p < .001, \eta^2 = .12$]. We zagen univariate significante effecten in de samenhang tussen geslacht en de niet-intentionele confrontatie met online porno [$F(1,362) = 20.53, p < .001, \eta^2 = .05$], de intentionele confrontatie met online porno [$F(1,362) = 324.06, p < .001, \eta^2 = .47$], de permissieve attitudes tegenover online seks [$F(1,362) = 29.70, p < .001, \eta^2 = .08$] en de realiteitsperceptie van online seks [$F(1,362) = 8.7, p < .01, \eta^2 = .02$]. Jongens werden vaker op zowel een niet-intentionele manier ($b = .07$) als op een intentionele manier geconfronteerd met online seks ($b = .27$). Jongens bezaten eerder permissieve attitudes tegenover porno ($b = .04$) en beschouwden online seks eerder als realiteit ($b = .03$). Ten slotte zagen we ook univariate significante effecten van de samenhang tussen sociale wenselijkheid en de niet-intentionele confrontatie met online porno [$F(1,362) = 25.05, p < .001, \eta^2 = .06$], de intentionele confrontatie

met online porno [$F(1,362) = 28.35, p < .001, \eta^2 = .07$] en de permissieve attitudes tegenover online seks [$F(1,362) = 12.18, p < .01, \eta^2 = .03$]. Jongeren die sociaal wenselijk antwoordden, gaven aan dat ze zowel minder niet-intentioneel geconfronteerd worden met porno ($b = -1.64$), als intentioneel geconfronteerd worden ($b = -1.78$). Zij hebben minder permissieve attitudes tegenover seks ($b = -.63$) en beschouwen online seks als minder realistisch ($b = .06$).

De derde MANCOVA had de seksuele ervaring en de attitudes als afhankelijke variabele. Deze vertoonden multivariabele significante effecten van studierichting [$F(18,708) = 2.09, p < .01, \eta^2 = .05$], leeftijd [$F(9,354) = 6.65, p < .001, \eta^2 = .14$], geslacht [$F(9,354) = 13.52, p < .001, \eta^2 = .26$], het hebben van een computer [$F(9,354) = 6.85, p < .001, \eta^2 = .15$], puberale rijping [$F(9,354) = 3.13, p < .01, \eta^2 = .07$] en sociale wenselijkheid [$F(9,354) = 6.15, p < .001, \eta^2 = .14$]. In de univariate verbanden vonden we dat de studierichting een significant verband toonde met de genitale ervaring [$F(1,2) = 7.39, p < .01, \eta^2 = .04$] en met het aantal personen waarmee men een genitale ervaring gehad heeft [$F(1,362) = 9.12, p < .001, \eta^2 = .02$]. Deze gemiddelden gaven aan dat jongeren in het ASO rapporteerden minder genitale ervaringen te hebben ($M = 0.30$) dan jongeren uit het TSO ($M = 0.47$) en het BSO ($M = 0.49$). Analoog zien we dat de jongeren uit het ASO minder seksuele partners gehad hebben ($M = 0.88$) dan in het TSO ($M = 1.67$) en het BSO ($M = 1.61$). Eveneens vonden we verbanden van leeftijd met alle aspecten van ervaring: zelfseks [$F(1,362) = 12.12, p < .01, \eta^2 = .03$], niet-genitale ervaring [$F(1,362) = 19.47, p < .001, \eta^2 = .05$] en genitale ervaring [$F(1,362) = 24.31, p < .001, \eta^2 = .06$]. Ook hing leeftijd samen met de intentie voor genitale seks [$F(1,362) = 25.18, p < .001, \eta^2 = .07$], het aantal personen waarmee met een genitale ervaring had [$F(1,362) = 21.09, p < .001, \eta^2 = .06$] en de permissieve seksuele attitudes die men bezit [$F(1,362) = 13.09, p < .001, \eta^2 = .04$]. Oudere jongeren hadden meer ervaring op de verschillende aspecten van seks: zelfseks ($b = .01$), niet-genitale seks ($b = .01$) en genitale seks ($b = .01$). Oudere jongeren hadden ook meer intentie om volgend jaar een genitale ervaring te hebben ($b = .01$) en zouden al meerdere bedpartners gehad hebben ($b = .03$). Ten slotte hebben jongeren die al een hogere leeftijd hebben meer permissievere attitudes tegenover seks ($b = .01$). Daarnaast vonden we een samenhang van geslacht met alle intenties: intentie tot zelfseks [$F(1,362) = 80.57, p < .001, \eta^2 = .18$], intentie tot niet-genitale seks [$F(1,362) = 13.1, p < .001, \eta^2 = .04$] en intentie tot genitale seks [$F(1,362) = 14.36, p < .001, \eta^2 = .04$]. Ook vonden we een samenhang van geslacht met de ervaring met zelfseks [$F(1,362) = 70.23, p < .001, \eta^2 = .16$] en permissieve seksuele attitudes [$F(1,362) = 39.75, p < .001, \eta^2 = .10$]. Jongens hadden meer ervaring met zelfseks ($b = .03$). Jongens hadden eveneens meer intenties om volgend jaar over te gaan tot zelfseks ($b = .03$), een niet-genitale ervaring ($b = .01$) en een genitale ervaring

($b = .01$). Als laatste zien we dat jongens een meer permissievere attitude hebben in vergelijking met meisjes ($b = .06$). Verder vonden we een verband van het hebben van een computer met de twee intenties, namelijk de intentie tot het hebben van zelfseks [$F(1,362) = 21.51, p < .001, \eta^2 = .06$] en het hebben van een niet-genitale ervaring [$F(1,362) = 9.56, p < .01, \eta^2 = .03$]. Het hebben van een computer hing samen met een grotere intentie tot zelfseks ($b = .88$) en niet-genitale seks ($b = .52$). We vonden dat de puberale rijping samenhang met de niet-genitale ervaring [$F(1,362) = 12.44, p < .001, \eta^2 = .01$], de genitale ervaring [$F(1,362) = 11.33, p < .01, \eta^2 = .03$] en alle intenties naar volgend jaar toe: de intentie tot zelfseks [$F(1,362) = 10.67, p < .01, \eta^2 = .03$], de intentie tot een niet-genitale ervaring [$F(1,362) = 23.16, p < .001, \eta^2 = .06$] en de intentie tot een genitale ervaring [$F(1,362) = 17.83, p < .001, \eta^2 = .05$]. Jongeren die meer puberale gerijpt zijn, hadden meer niet-genitale ($b = .17$) en genitale ervaringen ($b = .16$). Daarnaast hebben zij meer intenties tot zelfseks ($b = .14$), niet-genitale seks ($b = .18$) en genitale seks ($b = .18$).

Ten slotte waren er univariate significante verbanden van sociale wenselijkheid met ervaring met zelfseks [$F(1,362) = 15.31, p < .001, \eta^2 = .04$], de ervaring met niet-genitale seks [$F(1,362) = 22.49, p < .001, \eta^2 = .06$], de ervaring met genitale seks [$F(1,362) = 9.1, p < .01, \eta^2 = .03$], de intentie tot zelfseks [$F(1,362) = 10.11, p < .01, \eta^2 = .27$], de intentie tot een niet-genitale ervaring [$F(1,362) = 29.67, p < .001, \eta^2 = .08$], de intentie tot een genitale ervaring [$F(1,362) = 27.27, p < .001, \eta^2 = .07$], het aantal personen waarmee men seks heeft gehad [$F(1,362) = 8.09, p < .01, \eta^2 = .02$] en de permissieve seksuele attitudes [$F(1,362) = 32.26, p < .001, \eta^2 = .08$]. Jongeren die sociaal wenselijk antwoordden, gaven aan dat ze minder ervaring hadden met alle soorten seks: zelfseks ($b = -.32$), niet-genitale seks ($b = -.45$) en genitale seks ($b = -.28$). Ze hadden een minder sterke intentie om volgend jaar over te gaan tot de diverse aspecten van seks: zelfseks ($b = -.26$), niet-genitale seks ($b = -.39$) en genitale seks ($b = -.43$). Daarnaast duiden zij aan met minder personen genitale seks gehad te hebben ($b = -1.06$). Ze hadden ook meer conservatievere attitudes ($b = -1.09$).

De verbanden van de achtergrondvariabelen met de seksuele carrière van de jongeren werden nagegaan aan de hand van univariate variantieanalyses (ANCOVA), omdat elk van deze variabelen bij een ander aantal jongeren werd berekend. De studierichting hield verband met de leeftijd van de eerste keer niet-genitale seks [$F(2,292) = 5.98, p < .01, \eta^2 = .04$], de duur [$F(1,137) = 8.95, p < .001, \eta^2 = .12$] en de timing [$F(1,251) = 12.62, p < .001, \eta^2 = .09$] van de seksuele carrière. Jongeren uit het ASO ($M = 13.71$) waren ouder wanneer ze de eerste keer een niet-genitale ervaring hadden dan jongeren uit het TSO ($M = 12.61$) of BSO ($M = 13.16$). Jongeren

uit het TSO ($M = 3.11$) hadden een langere duur van de seksuele carrière dan jongeren uit het ASO ($M = 2.66$) of BSO ($M = 1.84$). Jongeren uit het ASO ($M = 1.11$) hadden een latere timing dan jongeren uit het TSO ($M = 0.37$) of BSO ($M = 0.16$). De leeftijd van de jongeren hing samen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks [$F(1,316) = 7.64, p < .01, \eta^2 = .02$], niet-genitale seks [$F(1,292) = 8.48, p < .01, \eta^2 = .03$] en genitale seks [$F(1,181) = 26.89, p < .001, \eta^2 = .13$]. Verder hing leeftijd ook samen met de duur [$F(1,137) = 10.88, p < .01, \eta^2 = .07$] en timing [$F(1,251) = 38.44, p < .001, \eta^2 = .13$] van de seksuele carrière. Hoe ouder de jongeren waren, hoe meer ervaring met zelfseks ($b = .02$), niet-genitale seks ($b = .03$) en genitale seks ($b = .04$). Zij hebben ook een langere duur ($b = .04$) en een latere timing ($b = .04$). Het geslacht van de jongeren hing samen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks [$F(1,362) = 107.34, p < .001, \eta^2 = .25$] en de duur van de seksuele carrière [$F(1,137) = 7.15, p < .01, \eta^2 = .05$]. Jongens waren jonger wanneer ze de eerste keer zelfseks hebben ($b = -.17$) en hadden een langere seksuele carrière dan meisjes ($b = .08$). Het aantal keer dat de jongeren contact hadden met vrienden hing samen met de casual genitale seks die ze hadden [$F(1,181) = 10.22, p < .01, \eta^2 = .05$]. Hoe meer contact men had met de vrienden hoe meer casual genitale seks men had ($b = .13$). Het hebben van een computer en een smartphone hield verband met de leeftijd van de eerste keer niet-genitale seks, met respectievelijk [$F(1,292) = 15.17, p < .001, \eta^2 = .05$] en [$F(1,292) = 11.40, p < .01, \eta^2 = .04$]. Jongeren met een computer waren ouder wanneer ze de eerste keer niet-genitale seks beleefden ($M = 10.76$) dan jongeren zonder computer ($M = 10.63$). Jongeren met een smartphone daarentegen waren jonger wanneer ze de eerste keer niet-genitale seks beleefden ($M = 10.07$) dan jongeren zonder smartphone ($M = 17.32$). Hoe vaak de jongeren online gaan met hun smartphone hing eveneens samen met de leeftijd van de eerste keer niet-genitale seks [$F(1,362) = 12.66, p < .001, \eta^2 = .04$]. Jongeren die vaker online gingen waren ouder bij hun eerste keer niet-genitale seks ($b = .92$).

Er kan geconcludeerd worden op basis van de voorgaande multi- en univariate analyses dat er vooral consistente significante verbanden ($p < .01$) zijn gevonden met de variabelen leeftijd, geslacht, studierichting, en sociale wenselijkheid. Er werd besloten om deze achtergrondvariabelen als controlevariabelen op te nemen in onze volgende analyses bij de toetsing van de hypotheses.

Hypothesetoetsende Analyses

Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en druk van vrienden. Dit verband werd onderzocht met partiële correlaties, waarbij leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid als controlevariabelen werden gebruikt. Zoals weergegeven in Tabel 1 hing een sterke nood aan betrokkenheid significant positief samen met meer vatbaarheid voor zowel algemene als seksuele druk van vrienden. De sterkte van zowel algemene druk als de indirecte seksuele druk van vrienden hing ook positief samen met een sterke nood aan betrokkenheid.

Tabel 1

Partiële Correlaties (r) tussen Nood aan Betrokkenheid en Druk van Vrienden

	Nood aan betrokkenheid
Vatbaarheid voor algemene druk van peers	.30***
Vatbaarheid voor seksuele druk van peers	.20***
Druk van peers om géén seks te hebben	-.02
Sterkte van directe seksuele druk van peers	.10*
Sterkte van indirecte seksuele druk van peers	.23***
Permissieve seksuele attitudes van vrienden	-.02
Sterkte van algemene druk van peers	.13**

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verbanden tussen druk van vrienden en porno. We berekenden analoge partiële correlaties tussen druk van vrienden enerzijds en porno anderzijds. Er werd opnieuw gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid. De resultaten staan in Tabel 2. Om de unieke verbanden tussen druk van vrienden en porno te berekenen, voerden we lineaire regressieanalyses uit. De resultaten hiervan staan eveneens in Tabel 2.

Niet-intentionele confrontatie met porno hing significant positief samen met sterkere directe en indirecte druk van vrienden en met de sterkte van algemene druk van vrienden. Intentionele confrontatie met porno hing samen met de vatbaarheid voor seksuele druk en de sterkte van directe druk van vrienden. De permissieve seksuele attitudes van vrienden hingen ook significant positief samen met de intentionele confrontatie met porno. De eigen permissieve seksuele attitudes van de jongeren hingen significant negatief samen met de druk van vrienden om géén seks te hebben en positief met de permissieve seksuele attitudes van vrienden. Tot slot hing de realiteitsperceptie van online seks significant positief samen met zowel de vatbaarheid

voor algemene druk als de vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden. De realiteitsperceptie van online seks hing positief samen met indirecte en directe druk van vrienden. Ook de sterkte van de algemene druk van vrienden en de permissieve attitudes van de vrienden hingen positief samen met de realiteitsperceptie van online seks.

De unieke verbanden werden berekend en na invoering van de controlevariabelen in de eerste stap van de regressieanalyse voorspelde druk van vrienden de niet-intentionele confrontatie met porno [$F(7,364) = 3.24, p < .01$]. Correlaties werden echter niet bevestigd: geen enkel van de univariate verbanden was significant. Wel voorspelde druk van vrienden meer intentionele confrontatie met porno [$F(7,364) = 5.60, p < .001$]. Enkel sterkte van directe seksuele druk voorspelde de intentionele confrontatie met porno. Jongeren die meer directe seksuele druk van hun vrienden ervaren, gingen meer intentioneel op zoek naar online seks. Druk van vrienden voorspelde permissieve attitudes tegenover online seks [$F(7,364) = 5.27, p < .001$]. Correlaties werden bevestigd: vooral de druk van vrienden om géén seks te hebben en de permissieve seksuele attitudes van vrienden voorspelde de eigen permissieve attitudes tegenover online seks. Jongeren die meer druk ervaren om géén seks te hebben gaan een minder permissieve houding hebben tegenover online seks. Maar ook jongeren die aangeven dat hun vrienden meer permissievere attitudes bezitten, zullen zelf ook een permissievere houding aannemen. Druk van vrienden voorspelde ook de realiteitsperceptie van online seks [$F(7,364) = 8.61, p < .001$]. Correlaties werden deels bevestigd: de vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden en de permissieve attitudes van vrienden voorspelden de realiteitsperceptie van online seks. Jongeren die aangeven dat hun vrienden een permissieve attitude bezitten, gaan online seks eerder als realiteit gaan beschouwen. Verder gaan jongeren die vatbaarder zijn voor seksuele druk van hun vrienden de seks op het internet als meer realistisch zien.

Tabel 2

Partiële correlaties (r) en regressiecoëfficiënten (β) tussen Druk van Vrienden en Porno

		Niet-intentionele confrontatie met porno	Intentionele confrontatie met porno	Permissieve attitudes tegenover online seks	Realiteits- perceptie van online seks
Vatbaarheid voor algemene druk van peers	<i>r</i>	.11*	.05	.04	.20***
	β	.02	-.01	.03	.14*
Vatbaarheid voor seksuele druk van peers	<i>r</i>	.12*	.19***	.13*	.32***
	β	-.01	.07	.12*	.26***
Druk van peers om géén seks te hebben	<i>r</i>	.12*	-.08	-.17**	.00
	β	.08	-.08*	-.16**	-.03
Sterkte van directe seksuele druk van peers	<i>r</i>	.21***	.26***	.10	.22***
	β	.14	.19***	.04	.03
Sterkte van indirecte seksuele druk van peers	<i>r</i>	.17**	.13*	.04	.18**
	β	.04	-.05	-.07	-.02
Permissieve seksuele attitudes van peers	<i>r</i>	.09	.16**	.23***	.19***
	β	.06	.06	.21***	.18**
Sterkte van algemene druk van peers	<i>r</i>	.14**	.07	.07	.15**
	β	.04	-.02	.03	-.02

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verbanden tussen porno en seks. Ook hier berekenden we eerst analoge partiële correlaties tussen porno enerzijds en seks anderzijds. De resultaten staan in Tabel 3. Meer niet-intentionele confrontatie met porno hing negatief samen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks en positief samen met de duur van de seksuele carrière. Meer intentionele confrontatie met porno hing eveneens negatief samen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks. Om de unieke verbanden tussen porno en seks te berekenen, voerden we een lineaire regressie uit. De resultaten daarvan staan ook in Tabel 3.

Na invoering van de controlevariabelen, voorspelde porno de leeftijd van de eerste keer zelfseks [$F(4,321) = 5.83, p < .001$]. Correlaties werden niet echt bevestigd: enkel intentionele confrontatie met online seks hing randsignificant negatief samen met de leeftijd van de eerste

keer zelfseks. Jongeren die op een intentionele manier op zoek gaan naar online seks zijn jonger bij de eerste keer zelfseks. Porno voorspelde ook de duur van de seksuele carrière [$F(4,142) = 2.95, p < .05$]. Correlaties werden bevestigd: niet-intentionele confrontatie hing positief samen met de duur van de seksuele carrière. Jongeren die op een niet-intentionele manier geconfronteerd werden met porno hadden een langere duur van de seksuele carrière.

Tabel 3

Partiële correlaties (r) en regressiecoëfficiënten (β) tussen Porno en Seks

		Niet-intentionele confrontatie met porno	Intentionele confrontatie met porno	Permissieve attitudes tegenover online seks	Realiteitsperceptie van online seks
Leeftijd 1 ^{ste} ervaring met zelfseks	<i>r</i>	-.16**	-.24***	-.07	.01
	β	-.10	-.25*	-.04	.08
Leeftijd eerste niet-genitale ervaring	<i>r</i>	-.07	-.02	-.14*	-.05
	β	-.05	.09	-.14*	.26
Leeftijd eerste genitale ervaring	<i>r</i>	.02	.03	-.06	-.10
	β	.07	.08	-.01	-.11
Duur seksuele carrière (in jaren)	<i>r</i>	.28**	.07	.06	-.03
	β	.25**	-.03	.08	-.08
Ervaring met casual genitale seks	<i>r</i>	.09	.11	.08	.15*
	β	.05	.13	-.03	.16
Timing seksuele carrière	<i>r</i>	-.04	.01	-.10	-.09
	β	.01	.09	-.07	-.06
Sequens seksuele carrière	<i>r</i>	-.11	.03	.04	-.02
	β	-.16*	.09	.07	-.04
Veilige seks	<i>r</i>	.04	-.08	.07	.06
	β	.06	-.21*	.09	.04

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en porno. Dit verband werd ook onderzocht met partiële correlaties, waarbij leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid opnieuw als controlevariabelen werden gebruikt. Zoals weergegeven in Tabel 4 hing de nood aan betrokkenheid niet significant samen met de verschillende aspecten van porno.

Tabel 4

Partiële Correlaties tussen Nood aan Betrokkenheid en Porno

	Nood aan betrokkenheid
Niet-intentionele confrontatie met online seks	-.01
Intentionele confrontatie met online seks	.08
Permissieve attitudes tegenover online seks	.06
Realiteitsperceptie van online seks	.04

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verbanden tussen druk van vrienden en seks. We berekenden analoge partiële correlaties tussen druk van vrienden enerzijds en seks anderzijds. Er werd opnieuw gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid. De resultaten staan in Tabel 5. Enkel een sterkere druk van vrienden om géén seks te hebben, hing positief samen met ervaring met casual genitale seks. Verder hing een sterkere directe seksuele druk van vrienden positief samen met de duur van de seksuele carrière. Ten slotte hing een sterkte algemene druk van vrienden negatief samen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks.

Om de unieke verbanden tussen druk van vrienden en seks te berekenen, voerden we lineaire regressieanalyses uit. De resultaten daarvan staan ook in Tabel 5. Enkel de correlatie tussen de druk van vrienden om géén seks te hebben en de ervaring met casual genitale seks kon bevestigd worden. Jongeren die een sterkere druk ervaren om géén seks te hebben meer ervaring met casual genitale seks.

Tabel 5

Partiële correlaties (r) en Regressiecoëfficiënten (β) tussen Druk van Vrienden en Seks

		Vatbaarheid voor algemene druk van peers	Vatbaarheid voor seksuele druk van peers	Druk van peers om géén seks te hebben	Sterkte van directe seksuele druk van peers	Sterkte van indirecte seksuele druk van peers	Permissieve seksuele attitudes van vrienden	Sterkte van algemene druk van peers
Leeftijd 1 ^{ste} ervaring met zelfseks	<i>r</i>	-.09	-.08	.09	-.08	-.03	-.13*	-.17**
	β	-.01	-.02	.10	-.01	.04	-.09	-.16*
Leeftijd eerste niet-genitale ervaring	<i>r</i>	-.11	-.04	-.03	-.05	.06	-.03	-.04
	β	-.12	-.04	-.02	-.10	.17*	-.03	.02
Leeftijd eerste genitale ervaring	<i>r</i>	-.14	.04	.08	.13	.07	-.08	-.12
	β	-.15	-.02	.03	.18	.08	-.15	-.09
Duur seksuele carrière (in jaren)	<i>r</i>	.11	-.01	.21*	.24**	.07	.08	.19*
	β	-.01	-.16	.06	.25*	-.07	-.02	.14
Ervaring met casual genitale seks	<i>r</i>	.05	.13	.23**	.15*	.05	.17*	.03
	β	.02	.09	.21**	.10	-.12	.22*	-.05
Timing seksuele carrière	<i>r</i>	-.10	.02	.09	.07	.11	-.03	-.03
	β	-.14	-.02	.07	.03	.11	-.05	-.01
Sequens seksuele carrière	<i>r</i>	-.04	-.05	-.11	-.08	-.14*	.02	-.07
	β	.02	.02	-.08	.01	-.13	.04	-.03
Veilige seks	<i>r</i>	-.11*	.05	.11*	.08	.01	.06	-.05
	β	-.15*	.06	.14*	.13	-.07	.06	-.04

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Porno als mediator tussen druk van vrienden en seks. Om deze onderzoeksvraag te toetsen maakten we gebruik van een statistische procedure beschreven door Baron en Kenny (1986) en Holmbeck (1997). Eerst beslisten we op basis van de partiële correlaties in Tabellen 2, 3 en 5 hierboven welke mediaties zinvol waren om te toetsen, namelijk wanneer alle bivariante correlaties tussen een onafhankelijke en afhankelijke variabele en een mediator significant zijn. Daaruit bleek dat slechts twee mediatieanalyses zinvol waren om te toetsen. Ten eerste het verband tussen sterkte van directe seksuele druk van vrienden, niet-intentionele confrontatie met online seks en de duur van de seksuele carrière. Ten tweede het verband tussen de sterkte van algemene druk van vrienden, niet-intentionele confrontatie met online seks en de leeftijd van de eerste keer zelfseks. Vervolgens voerden we drie opeenvolgende regressieanalyses uit. Ten eerste gingen we de regressie na tussen de afhankelijke en de onafhankelijke variabele. Ten tweede werd de regressie tussen de mediator en de onafhankelijke variabele onderzocht. Waarna het verband tussen de mediator en de afhankelijke variabele bepaald werd, gecontroleerd voor de onafhankelijke variabele. Tot slot werd het verband bepaald tussen de onafhankelijke en de afhankelijke variabele, gecontroleerd voor de mediator. Om te bepalen of het indirect effect significant was, werd de Sobel-test berekend (Preacher & Leonardelli, 2001). Tabel 6 toont de resultaten.

Tabel 6

Porno als Mediator tussen Druk van Vrienden en Seks

Onafhankelijke variabele	Mediator	Afhankelijke variabele	Stap 1	Stap 2	Stap 3	Stap 4	Sobel-t	R ²
Sterkte van directe seksuele druk van peers	Niet-intentionele confrontatie met online seks	Duur	.20*	.21***	.23**	.15	2.39*	.08**
Sterkte van de algemene druk van peers	Niet-intentionele confrontatie met online seks	Leeftijd van de eerste ervaring met zelfseks	.15**	.14**	-.13**	-.13*	-1.91	.03***

Noot. Stap 1 = pad van de onafhankelijke naar de afhankelijke variabele; Stap 2 = pad van de onafhankelijke variabele naar de mediator, Stap 3 = pad van de mediator naar de afhankelijke variabele; Stap 4 = pad 1 met uitzuivering van de mediator. Allemaal gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Aan de hand van de Sobel-*t* test vonden we een randsignificante mediatie door de niet-intentionele confrontatie met online seks in het verband tussen de sterkte van de directe seksuele druk van vrienden en de duur van de seksuele carrière. Een sterkere directe druk van vrienden voorspelde meer niet-intentionele confrontatie met online seks wat op zijn beurt een langere duur van de seksuele carrière voorspelde. Na controle voor de mediator viel het verband tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele volledig weg. Dit is dus een volledige mediatie. We vonden geen significante mediatie door niet-intentionele confrontatie met online seks in het verband tussen sterkte van de algemene druk van vrienden en de leeftijd van de eerste ervaring met zelfseks.

Discussie

De algemene doelstelling van dit onderzoek was om na te gaan welke factoren een rol spelen in het verband tussen seksueel getinte media en de gevolgen hiervan op het seksuele gedrag van jongeren, zoals verondersteld door verschillende theoretici (Braun-Courville & Rojas, 2009; Lo & Wei, 2005; Van de Bongardt et al., 2012). Naast het inzoomen op de confrontatie met pornografisch materiaal, werd er in dit onderzoek getracht een aantal onderzoeksvragen met betrekking tot de gevolgen van druk van vrienden en de nood aan betrokkenheid van jongeren te beantwoorden. Om dit te onderzoeken werd gebruik gemaakt van vragenlijsten waarbij jongeren zelf aan het woord werden gelaten. Via correlaties en regressieanalyses toetsten we deze onderzoeksvragen, waarvan we de belangrijkste conclusies hierna vermelden en daaraan gekoppelde theoretische en klinische implicaties. Vervolgens zoomen we in op enkele sterktes en zwaktes van dit onderzoek. We geven daarna ook nog enkele suggesties voor verder onderzoek. Ten slotte sluiten we af met een algemene conclusie over de rol van seksueel getinte media in het verband tussen druk van leeftijdsgenoten en de seksuele attitudes en gedragingen van de jongeren.

Bespreking van de Onderzoekresultaten

Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en druk van vrienden. In voorgaand onderzoek werd aangegeven dat een sterkere nood aan betrokkenheid positief zou samenhangen met een grotere vatbaarheid voor druk van vrienden (Ajzen, 2012; Skinner et al., 2008). Ook dit onderzoek vindt eenzelfde verband, namelijk dat jongeren die een sterkere nood aan betrokkenheid ervaren meer vatbaar zijn voor druk van vrienden. Jongeren met een hogere nood aan betrokkenheid zijn vatbaarder voor de algemene druk van hun vrienden, maar ook voor seksuele druk van hun vrienden. Jongeren die een sterke nood hebben om bij de groep te horen, gaan die algemene groepsdruk dan ook als sterker ervaren. Wellicht omdat zij zich willen conformeren aan de groep en de normen binnen deze groep. Dit is conform eerder onderzoek (Ajzen, 2012; Skinner et al., 2008). Toch is het verband tussen nood aan betrokkenheid en druk van vrienden relatief nieuw, in die zin dat wij druk van vrienden aan de hand van verschillende variabelen meten.

Volgens Brown et al. (2008) en Suleiman en Deardorff (2014) zou vooral de sterkte van de directe seksuele druk een beïnvloedende factor zijn. Toch is dit in ons onderzoek minder uitgesproken. Daardoor moeten we dit verband met enige voorzichtigheid benaderen. Wat sterker uitgesproken is in ons onderzoek, is dat de jongeren aangeven dat een sterkere nood aan betrokkenheid eerder samenhangt met een sterkere indirecte druk dan met een sterkere directe druk van vrienden. De jongeren met een sterkere nood aan betrokkenheid ervaren dus een sterkere indirecte seksuele druk van hun vrienden. Een verklaring dat wij dit verschil tussen de directe seksuele druk van vrienden en de indirecte seksuele druk van vrienden vinden, kan zijn dat in eerder onderzoek de beide vormen van

druk niet werden gemeten. Het lijkt dat de jongeren die zich willen conformeren aan de groep zich zowel de expliciete als impliciete gedragsnormen eigen maken met als gevolg ook een sterkere indirecte druk ervaren.

In dit onderzoek wilden we ook de druk van vrienden om géén seks te hebben meten. Voor zover we weten is dat in nog geen enkel ander onderzoek gebeurd. We vroegen ons af of de druk van vrienden om géén seks te hebben voorafgegaan wordt door een sterkere nood aan betrokkenheid. Dit verband bleek in dit onderzoek niet aanwezig. Misschien kan het zijn dat de jongeren meer druk ervaren om wel seks te hebben dan om géén seks te hebben. In groepen wordt er een druk uitgeoefend om dingen te gaan doen, eerder dan om dingen niet te gaan doen.

Op basis van deze resultaten kunnen we besluiten dat de nood aan betrokkenheid samenhangt met diverse aspecten van de druk van vrienden. Jongeren met een sterke nood aan betrokkenheid zijn ten eerste vatbaarder voor zowel algemene als seksuele druk van hun vriendengroep. Maar deze jongeren ervaren ook een sterkere algemene, directe maar vooral indirecte druk van hun vrienden.

Verbanden tussen druk van vrienden en porno. Zowel Van de Bongardt et al. (2012) als Unni (2010) erkenden de impact van de omgeving en de vrienden op de jongeren. Jongeren zouden volgens Unni (2010) onder invloed van druk van leeftijdsgenoten naar pornografisch materiaal kijken. In ons onderzoek kunnen we deze onderzoeksresultaten deels bevestigen. Niet elk aspect van druk van vrienden hangt echter even nauw samen met de variabelen die porno meten in dit onderzoek. Zo vinden we terug dat vooral de directe druk van de vrienden van de jongeren een invloed heeft op de eigen intentionele confrontatie van de jongere met online seks. Wanneer jongeren een sterke directe druk van hun vrienden ervaren, zullen ze meer geneigd zijn om op eigen initiatief naar seksueel getinte media te zoeken. Dit ligt in lijn met de hypothesen die we vooropgesteld hadden en met het eerder onderzoek van Unni (2010). Verder vonden we in ons onderzoek dat de druk van vrienden om géén seks te hebben negatief samenhangt met het intentioneel op zoek gaan naar online seks. Dit wil zeggen dat jongeren die een grotere druk ervaren in hun vriendengroep om géén seks te hebben, minder geneigd zijn pornografische beelden op te zoeken. Deze bevindingen zijn in lijn met onze verwachtingen. Toch nemen we dit resultaat met enige voorzichtigheid aan aangezien dit niet zo'n sterk verband was.

Vervolgens hebben we ook het verband tussen de permissieve seksuele attitudes van de vrienden van de jongeren en de eigen permissieve seksuele attitudes van de jongeren tegenover online seks getest. Dit verband was, zoals verwacht op basis van eerder onderzoek (Van den Bongardt, 2012; Unni, 2010), significant. Dit wil zeggen dat de eigen permissieve seksuele attitudes van de jongeren tegenover seksueel getinte media onder invloed staan van de seksuele attitudes van hun vrienden. We kunnen ons echter de vraag stellen of jongeren hun vrienden kiezen omwille van hun eigen attitudes of dat het de vrienden zijn die de attitudes van de jongeren beïnvloeden (Henry et al., 2007). Ook de

druk van de vrienden van de jongeren om géén seks te hebben heeft een invloed op de eigen permissieve seksuele attitudes tegenover online seks, met name een negatieve invloed. Als je vrienden je onder druk zetten om nog géén seks te hebben, voorspelt dit minder permissieve seksuele attitudes. Dit is een resultaat die we verwachtten op basis van de vooropgestelde exploratieve hypothese waarin we ons de vraag stellen of druk van vrienden om géén seks te hebben belangrijk is voor de jongeren. Ten slotte zien we dat een grotere vatbaarheid voor seksuele druk van vrienden samenhangt met een permissievere attitude van de jongere tegenover online seks. Toch komt dit verband minder uitgesproken naar voren en dienen we dit met enige voorzichtigheid aan te nemen.

Naar het voorbeeld van Peter en Valkenburg (2008) hebben we ook de realiteitsperceptie van online seks bij de jongeren gemeten. Volgens ons onderzoek bestaat er een verband tussen de vatbaarheid van de jongeren voor seksuele druk van vrienden en hun realiteitsperceptie van online seks. Jongeren die vatbaar zijn voor seksuele druk van vrienden gaan de seks die ze online te zien krijgen realistischer percipiëren. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met de vooropgestelde hypothese. Wellicht zullen jongeren die druk voelen van hun vrienden internetseks opzoeken om hun beeld over seks te gaan vormen waardoor ze deze beelden als realiteit aanzien. Eveneens in overeenstemming met de hypothese is dat permissieve seksuele attitudes van vrienden ervoor zorgen dat online seks als waarheidsgetrouw aanzien. Wanneer de vrienden van de jongeren een eerder permissieve seksuele attitude bezitten, zullen de jongeren de online seks als realiteit bestempelen. Wellicht vinden we dit resultaat omdat de jongeren zich laten leiden door de attitudes en gedragingen van hun vrienden en daardoor de seks op het internet waaraan ze blootgesteld worden, als echt zien.

Op basis van deze resultaten kan geconcludeerd worden dat verschillende aspecten van druk van vrienden een invloed hebben op de verschillende aspecten van porno. We kunnen stellen dat jongeren hun gebruik van de seksueel getinte media toch laten beïnvloeden door de druk die ze ervaren in hun vriendenkring. Druk van vrienden maakt dat jongeren meer intentioneel op zoek gaan naar online seks en deze pornografische beelden en video's als meer realistisch gaan beschouwen. Maar ook de permissieve seksuele attitudes zijn onderhevig aan druk en attitudes van vrienden.

Verbanden tussen porno en seks. In ons onderzoek hangt niet-intentionele confrontatie met porno samen met de duur van de seksuele carrière. Jongeren die vaker geconfronteerd worden met seksueel getinte media op een niet-intentionele manier hebben een langere duur van hun seksuele carrière. Dit is in tegenstelling met onze verwachtingen en met eerder onderzoek (Braun-Courville & Rojas, 2009; Lo & Wei, 2005; Wingood et al., 2011; Ward & Friedman, 2006). We hadden verwacht dat jongeren die meer geconfronteerd worden met online seks een kortere duur van hun seksuele carrière hadden. Een verklaring kan zijn dat jongeren die reeds verschillende malen in aanraking kwamen met pornografisch materiaal dit reeds gewoon zijn van te zien en daarom minder de neiging hebben om deze beelden zelf snel in hun eigen seksleven toe te passen. Een andere mogelijke verklaring is dat

jongeren onder invloed van porno op jongeren leeftijd starten met hun seksuele carrière maar niet sneller gaan in deze ontwikkeling waardoor de duur van de carrière ook langer wordt. Tot slot moeten we benadrukken dat dit verband enkel optrad met niet-intentionele confrontatie met porno. Mogelijk gaan jongeren die per ongeluk, zonder dat ze het zelf gewild hebben, in aanraking komen met porno ook trager door hun seksuele ontwikkeling.

Verder bleek dat intentionele confrontatie met porno een iets vroegere leeftijd van de eerste keer zelfseks met zich meebrengt. Jongeren die uit eigen beweging naar seksueel getinte media surfen zijn jonger wanneer ze de eerste keer aan zelfseks doen. Dit is eenvoudig te verklaren omdat seksueel getinte media een seksuele prikkeling en fantasie aanbiedt met als gevolg dat we onszelf gaan bevredigen om tot een hoogtepunt te komen. Het is dan logisch dat ook adolescenten met een jonge leeftijd door het opzoeken en bekijken van pornografisch materiaal overgaan tot zelfseks. Verder zagen we in ons onderzoek dat jongeren die intentioneel op zoek gaan naar porno meer onveilige seks hebben. Een verklaring kan mogelijks zijn dat er in pornografische beelden en video's op het internet nauwelijks enige vorm van bescherming tegen seksueel overdraagbare aandoeningen en ongewenste zwangerschap te zien is. Jongeren krijgen als het ware het goede voorbeeld niet mee op het internet (Hurley, 2009).

Een resultaat waar we geen hypothese hadden rond gesteld maar dat we toch vonden is dat de eigen permissieve attitudes tegenover online seks licht negatief samenhangen met de leeftijd van de eerste niet-genitale ervaring. Dit wil zeggen dat jongeren met een permissieve attitude iets jonger zijn bij hun eerste niet-genitale ervaring. Wellicht zullen jongeren die al een permissieve houding hebben tegenover online porno een lagere drempel ervaren om ook in het eigen seksleven te experimenteren op jongere leeftijd. Toch maken we ons de bedenking waarom er dan geen negatief verband is tussen de permissieve attitude tegenover online seks en de leeftijd van de eerste keer zelfseks of genitale seks.

Algemeen kan gesteld worden dat niet-intentionele confrontaties met porno vaker een positief verband tonen met de langere duur van de seksuele carrière. Verrassend genoeg vinden we minder betekenisvolle resultaten voor intentionele confrontaties met porno en de diverse aspecten van seks.

Verbanden tussen nood aan betrokkenheid en porno. Om te onderzoeken of de nood aan betrokkenheid voorafgaat aan het verband tussen druk van vrienden en porno, werd de samenhang tussen de nood aan betrokkenheid en porno onderzocht. Deze hypothese vloeide voort uit de theorie van Skinner et al. (2008). Tegen onze verwachtingen in vonden we geen verband tussen de nood aan betrokkenheid en de diverse aspecten van porno. Dit wil zeggen dat er geen zinvol verband is tussen jongeren die een sterke nood aan betrokkenheid hebben en het al dan niet meer of minder intentioneel of niet-intentioneel geconfronteerd worden met online seks. Maar ook dat er geen

samenhang is tussen een hoge nood aan betrokkenheid van de jongeren en de eigen permissieve attitudes tegenover pornografisch materiaal. Tot slot vonden we geen samenhang tussen de nood aan betrokkenheid en de realiteitsperceptie van online seks. Een eventuele verklaring voor deze onverwachte resultaten is dat de nood aan betrokkenheid gerelateerd is aan een gevoel dat men heeft ten aanzien van de vriendengroep en het gebruik van porno eerder dan met het eigen gedrag.

Verbanden tussen druk van vrienden en seks. Er is een duidelijk positief verband tussen de druk van vrienden om géén seks te hebben en de ervaring met casual genitale seks. Wanneer jongeren meer druk ervaren van vrienden om géén seks te hebben, zullen zij meer ervaring hebben met casual genitale seks. Dit is een onverwacht resultaat. We hadden net verwacht dat meer druk van vrienden om géén seks te hebben zou samengaan met minder ervaring met casual genitale seks (Elliott et al., 1985). We kunnen dit misschien verklaren doordat jongeren die meer druk van vrienden ervaren om géén seks te hebben deze druk als negatief ervaren en ze daarom net meer experimenteren met casual genitale seks.

Verder kunnen we met enige voorzichtigheid nog verschillende andere conclusies trekken. De sterkte van de directe druk van vrienden hangt positief samen met de duur van de seksuele carrière. Dit wil zeggen dat jongeren die een sterkere directe druk ervaren een langere duur van de seksuele carrière gaan hebben. Dit is ook een resultaat die we in eerste instantie niet zouden verwachten. Misschien is het zo dat jongeren die meer directe druk ervaren net geremd zijn om dingen in de praktijk om te gaan zetten. Daarnaast zou een sterke algemene druk van vrienden negatief samenhangen met de leeftijd van de eerste keer zelfseks. Jongeren die een sterke algemene druk van hun vrienden ervaren zijn jonger wanneer ze de eerste keer zichzelf bevredigen. Dit resultaat kunnen we verwachten op basis van onze hypothesen en literatuur omtrent druk van vrienden (Wortham, 2015). Permissieve seksuele attitudes van vrienden hangen positief samen met ervaring met casual genitale seks. Uit dit resultaat kunnen we afleiden dat jongeren die vrienden hebben met eerder permissievere houdingen tegenover seks, zelf meer ervaring hebben in het experimenteren met casual genitale seks. Wellicht is het zo dat het gedrag van die jongeren die experimenteren met casual genitale seks passend is binnen de permissieve attitudes van de vriendengroep (Skinner et al., 2008). Tot slot vinden we een negatief verband tussen de vatbaarheid voor algemene druk van vrienden en veilige seks. Jongeren die vatbaarder zijn voor algemene druk van vrienden gaan meer onveilige seks gaan hebben. Dit is een te verwachten resultaat en kunnen we terecht bestempelen als seksueel risicogedrag onder invloed van de eigen vatbaarheid voor groepsdruk (Kotchick et al., 2001).

We kunnen concluderen dat de druk van vrienden een invloed heeft op de diverse aspecten van seks. Toch vinden we slechts één duidelijk verband: druk van vrienden om géén seks te hebben hangt positief samen met casual genitale seks. Dit is een eerder onverwacht verband. De andere verbanden die werden teruggevonden dienden met enige voorzichtigheid benaderd te worden.

Porno als mediator tussen druk van vrienden en seks. Vooral de niet-intentionele confrontatie met porno kwam als mediator naar voren. Toch was er slechts één zinvol verband dat we met enige voorzichtigheid dienen te bekijken. Jongeren die een sterkere directe seksuele druk van vrienden ervaren gaan meer op een niet-intentionele manier geconfronteerd worden met online seks met als gevolg dat ze een langere duur van de seksuele carrière hebben. Dit verband konden we verwachten na de resultaten tussen de andere verbanden, zoals hierboven beschreven. Toch is het opmerkelijk dat er niet meer aspecten van de druk van vrienden samenhangen met verschillende aspecten van porno en dat deze aspecten een verband tonen met de verschillende aspecten van seks. Dit was tegen onze verwachtingen. We hadden verwacht dat er meer zinvolle verbanden zouden zijn tussen al deze variabelen. We hadden voornamelijk verwacht dat jongeren die meer druk van vrienden ervaren, sneller op eigen initiatief naar porno zouden surfen en dat dit dan tot uiting kwam in hun seksuele attitudes en gedragingen. We hebben dus minder evidentie voor deze mediatie dan verwacht. We hadden druk van vrienden voornamelijk als negatief gepercipieerd en verwacht, terwijl we merken dat deze druk van vrienden niet altijd een (negatieve) invloed heeft.

Implicaties

Theoretische implicaties. Het belang van een sterke nood aan betrokkenheid bij onze jongeren van vandaag kunnen we via dit onderzoek niet ontkennen. Er is een positief verband tussen de nood aan betrokkenheid bij de jongeren en de diverse aspecten van de gevoeligheid aan de druk van vrienden. Voor dit verband werd reeds in eerder onderzoek een aanzet gegeven, maar is hier extra geëxploreerd. Een eerste theoretische implicatie is dat er in later onderzoek rekening dient gehouden te worden met het feit dat ook de nood aan betrokkenheid een beïnvloedende factor bij de jongeren is en deze bijgevolg niet genegeerd kan worden in verder onderzoek.

In ons onderzoek is gebleken dat het kijken naar pornografisch materiaal best in verschillende facetten moet worden benaderd. Zo worden jongeren blootgesteld aan seksueel getinte media wanneer ze dit zelf niet willen of er niet naar op zoek zijn. Maar ook zijn er jongeren die op eigen initiatief naar online seks gaan zoeken. Verder kan het zijn dat jongeren de seksuele beelden die ze online te zien krijgen als fictief gaan beschouwen en dit kunnen plaatsen in hun context, maar het kan ook zijn dat jongeren deze beelden als waarheidsgetrouw gaan percipiëren. Het is dan ook belangrijk dat het meten van porno steeds in deze verschillende facetten gebeurt. Want veel onderzoek focust zich enkel op het intentioneel zoeken naar online seks en benadert porno niet in zijn geheel.

Een volgende theoretische implicatie heeft betrekking op het meten van de seks of seksualiteit. In ons onderzoek hebben we seksualiteit in verschillende facetten gemeten. Het is belangrijk om de volledige seksuele carrière te meten in onderzoek en dus alle aspecten en gedragingen van seks bij jongeren na te vragen. Veel onderzoeken focussen zich enkel op de genitale

seksuele ervaring en niet op bijvoorbeeld de ervaring met zelfseks en niet-genitale ervaringen. Zoals Beyers (2014) beschreef in zijn onderzoeksrapport over seksueel gedrag bij jongeren in Vlaanderen, bestaan er 13 verschillende seksuele gedragingen, waar elke jongere al dan niet ervaring mee heeft. We zien in ons onderzoek dat er ook verbanden zijn met bijvoorbeeld de leeftijd van de eerste ervaring met zelfseks. Dit wordt door andere onderzoekers niet altijd als seks beschouwd.

Vervolgens blijkt uit dit onderzoek dat het zinvol is om alle aspecten van de druk van vrienden te meten. Dit om genuanceerdere conclusies te trekken over de invloed van die druk.

Een laatste theoretische implicatie is dat wij sociale wenselijkheid hebben opgenomen in onze vragenlijst. Zeker bij gevoelige onderwerpen of onderwerpen waar mensen geneigd zijn in een sociaal wenselijke richting te antwoorden, lijkt een meting naar sociale wenselijkheid een belangrijk aandachtspunt. In ons onderzoek gingen we bij jongeren meten naar bijvoorbeeld pornogebruik. Toch is het kijken naar pornografisch materiaal vaak nog taboe in onze maatschappij. Er wordt nog al te vaak niet open over gesproken. Het is dan ook mogelijk dat jongeren deze vragenlijst gaan beantwoorden op een manier die conform is aan de bestaande norm binnen de maatschappij. Veel onderzoek naar seksualiteit of seksueel getinte media brengen de sociale wenselijkheid niet in kaart. Toch bleek dit in ons onderzoek vaak de kop opsteken en is het belangrijk om de resultaten van onderzoeken te controleren voor het sociaal wenselijk antwoordpatroon.

Klinische implicaties. Doorheen ons leven zijn vrienden heel belangrijk. Vooral in de adolescentie nemen vriendschappen aan belang toe. Het is dan ook niet onlogisch dat jongeren het gevoel willen hebben dat ze bij een groep horen. Maar omdat deze nood aan betrokkenheid samenhangt met diverse aspecten van groepsdruk lijkt het toch belangrijk dat jongeren hiervoor geïnformeerd worden. Als opvoedkundig figuur (bv. ouder of leerkracht) is erkenning hieraan geven belangrijk. Met een open gesprek over bijvoorbeeld dat het aanvaardbaar is dat men als jongere ook eens “neen” zegt tegen de vrienden. Het is aan te raden dit niet op een dwingende of strikte manier over te brengen, maar gewoon om als belangrijk volwassen persoon een open dialoog aan te gaan met de jongeren. Op die manier kunnen we weerbaarheid van jongeren tegen de druk van peers vergroten.

Onze maatschappij evolueert en digitale media worden voor iedereen steeds belangrijker. Maar ook onze opgroeiende jeugd komt met internet en sociale media in aanraking. Via internet is alles makkelijk bereikbaar waaronder seksueel getinte media. Het is daarom belangrijk dat het onderwerp porno uit de taboesfeer wordt gehaald. Jongeren zijn in volle ontdekking naar hun eigen identiteit en hierbij horende seksualiteit. Op het internet kunnen ze makkelijk beelden vinden die deze ontdekking stimuleren. Maar niet alles op internet is correcte informatie. Zo zagen we in dit onderzoek dat jongeren die op eigen initiatief naar porno surfen eerder onveilige seks hebben. In porno op het internet wordt niet gesproken over voorbehoedsmiddelen, laat staan dat er in een pornofilmpje enige vorm van anticonceptie zichtbaar is. Jongeren dienen gesensibiliseerd te worden over veilige seks,

maar ook over de gevolgen van pornogebruik. Want sommige jongeren gaan deze seks als waarheidsgetrouw beschouwen, wat een probleem kan zijn bij het ervaren van echte seks. We zien dus dat deze seksueel getinte media een invloed hebben op de seksuele attitudes en gedragingen van jongeren. Gezien deze invloed lijkt een gepaste vorm van voorlichting belangrijk. Deze voorlichting mag niet als doel hebben om jongeren van het internet weg te houden, maar eerder de jongeren bewust en kritisch te laten reflecteren over wat het internet hen aanbiedt. Belangrijk is dat we als volwassene jongeren leren praten over deze onderwerpen en met hen in dialoog treden. Dit kan ertoe leiden dat jongeren bewuster omgaan met seksueel getinte media. Deze vorm van voorlichting kan men reeds vroeg in de seksuele ontwikkeling aanbieden, maar kan zeker ook een eyeopener zijn voor oudere adolescenten.

Tot slot willen we meegeven dat de media een eerder realistisch beeld van seks kunnen neerzetten, waar er ruimte is voor educatie en voorlichting. Jongeren hebben recht op betrouwbare informatie. Media hebben een grote invloed op iedereen, daarom kan men media ook inzetten voor deze doeleinden. Zeker Sensoa doet hier heel goed werk, maar het is belangrijk dat opvoeders jongeren betere toeleiden naar deze correcte online informatie.

Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek

Elke wetenschappelijke studie kent zijn sterktes en zijn beperkingen, zo ook dit onderzoek. Een belangrijke sterkte van dit onderzoek is dat het vernieuwend is. Nooit eerder werden de nood aan betrokkenheid, de druk van vrienden, porno en de seksuele attitudes en gedragingen van jongeren samen onderzocht. Bovendien is dit de eerste studie waarin druk van vrienden op een gedetailleerde manier werd gemeten. Een derde sterkte van dit onderzoek is dat dit onderzoek niet enkel geïnteresseerd was in de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap, maar ook in de timing en het verloop van de gehele seksuele carrière. Veel onderzoekers leggen de focus enkel op geslachtsgemeenschap wanneer ze het hebben over seks bij jongeren. Wij bekijken seksuele gedragingen gaande van zoenen tot geslachtsgemeenschap, waardoor we een ontwikkelingsvisie omtrent seksualiteit hanteren. Verder zijn er veel jongeren bevroegd, waardoor we een grote steekproef hadden voor dit onderzoek en een grotere betrouwbaarheid van de resultaten. In deze steekproef waren de jongens en de meisjes ongeveer gelijk verdeeld en hebben we verschillende onderwijsniveaus en studierichtingen bevroegd. Een andere sterkte is dat ons onderzoek bij de diverse analyses rekening hield met een groot aantal controlevariabelen, namelijk leeftijd, geslacht, studierichting en sociale wenselijkheid. Hierdoor konden we alternatieve verklaringen voor de gevonden verbanden zoveel mogelijk uitsluiten en werden onze conclusies kracht bijgezet. In dit onderzoek hebben we de blootstelling aan seksueel getinte media opgesplitst in zowel intentionele als niet-intentionele confrontatie met porno. Dit onderscheid is belangrijk omdat jongeren ook zonder dat

ze het willen in aanraking komen met seks. We hebben ook bevraagd of ze deze internetseks realistisch vinden. Dit is een sterkte omdat we zo een zicht krijgen in welke mate de leerlingen de beelden als waarheidsgetrouw aanzien. Dit onderzoek heeft gepeild naar groepsdruk. Hierbij werd, in tegenstelling tot eerder onderzoek, de druk van vrienden om géén seks te hebben bevraagd. Hiermee wilden we peilen naar de positieve aspecten van groepsdruk. Dit is een belangrijke sterkte van ons onderzoek. Tot slot is een sterkte van dit onderzoek de maatschappelijke relevantie ervan. Seksueel getinte beelden zijn de dag van vandaag overal bereikbaar, waardoor jongeren hierover een verkeerd beeld kunnen krijgen. Men kan jongeren leren kritisch omgaan met deze informatie. Maar ook het belang van groepsdruk werd onderzocht. Ook dit is belangrijk in kaart te brengen aangezien jongeren in hun adolescentie vaker optrekken met hun vrienden dan met hun ouders.

Dit onderzoek heeft ook enkele beperkingen. Een eerste tekortkoming is dat alle variabelen gemeten werden aan de hand van zelfrapportage bij de jongeren, wat de validiteit van de antwoorden kan beïnvloeden. Dit brengt ons bij de volgende beperking van dit onderzoek: we hebben de vragenlijst enkel laten afnemen door de jongeren in diens belevingswereld. We hebben de mogelijkheid niet gelaten om de vragen door een derde (ouders, vrienden, partner) te laten invullen. We hebben vragen gesteld over de sterkte van de druk van vrienden, maar hebben dit niet bij de vrienden zelf bevraagd, waar de groepsdruk uiteindelijk vanuit gaat. Verder hebben respondenten vaak de neiging om extreme antwoordcategorieën te vermijden, wat ook wel centrale tendens bias wordt genoemd. Bijgevolg kunnen de resultaten zowel een overschatting als een onderschatting zijn van de realiteit. Een volgende beperking van dit onderzoek is dat de scholen niet steeds de mogelijkheid hadden om de vragenlijst af te nemen in stilte, waardoor soms de concentratie en de ernst van het invullen van de vragen in het geding kwam. Niet elke jongere was ook even gemotiveerd om de vragenlijst in te vullen. Sommigen weigerden de afname of vulden de vragenlijst snel in. Andere jongeren begrepen niet altijd alles wat bevraagd werd, aangezien er soms relatief moeilijk taalgebruik gehanteerd werd, zeker voor jongeren in het BSO. Als laatste beperking van ons onderzoek is dat we de verbanden tussen de variabelen zo opgezet hebben zodat het voor ons logisch lijkt dat die verbanden in deze richting gaan. Daardoor hebben we misschien ten onrechte een zekere causaliteit aan de verbanden toegekend. Toch kan het zijn dat de verbanden in een andere richting opgaan. Bijvoorbeeld: in ons onderzoek hebben we nagegaan of druk van vrienden een invloed heeft op seks in al z'n aspecten bij de jongere. Maar het kan ook omgekeerd zijn, namelijk dat de seks een invloed heeft op de druk van vrienden.

Suggesties voor Verder Onderzoek

Ons onderzoek heeft de druk van vrienden gemeten door dit op te splitsen in sterkte van de druk van vrienden en de vatbaarheid van de druk van vrienden. Beiden werden gemeten door zelfrapportage bij de jongeren. De vatbaarheid voor groepsdruk kan goed gemeten worden met deze

zelfrapportage. Maar de sterkte van de druk zouden we eerder moeten bevragen bij de vrienden van de jongeren. Dit zouden we eveneens kunnen doen aan de hand van een vragenlijst. Maar nog beter zou zijn wanneer we de jongeren in hun vriendengroepen gaan observeren. Dan krijgen we een waarheidsgetrouw beeld van hun attitudes en gedragingen in groep en kunnen we beter de sterkte van de groepsdruk meten.

De hierboven gesuggereerde andere richting van sommige veronderstelde verband kan getoetst worden aan de hand van een longitudinaal onderzoek. Dit zou eventueel andere verbanden en richtingen kunnen blootleggen.

Niet voor alle jongeren geldt in de zelfde mate dat porno leidt tot permissievere seksuele attitudes en meer seksueel risicogedrag. Mogelijks zijn er moderators die dit verband beïnvloeden. Denk maar aan opvoeding, vrienden, de leerkracht, religie, enzovoort. Verder onderzoek kan deze piste alsnog bewandelen.

Wat ook een meerwaarde kan zijn is om in verder onderzoek meer te differentiëren naar geslacht. We zouden een nieuwe onderzoeksvraag kunnen bedenken en nagaan of deze resultaten even sterk gelden voor meisjes als voor jongens. Hier zijn we in dit onderzoek weinig op ingegaan en kan een aandachtspunt zijn voor later onderzoek.

We vonden een opmerkelijke samenhang in dit onderzoek, namelijk dat jongeren die een sterkere druk van vrienden om géén seks te hebben ervaren meer casual seks hebben. Dit verband zou verder moeten onderzocht worden.

Tot slot was het een meerwaarde in ons onderzoek dat we zowel de negatieve als de positieve seksuele druk van vrienden hebben gemeten. Toch werd de positieve seksuele druk gemeten aan de hand van slechts één variabele, namelijk de druk van vrienden om géén seks te hebben. Positieve seksuele druk kan gemeten worden aan de hand van verschillende positieve aspecten van groepsdruk. Zoals de druk van vrienden om géén seks te hebben maar ook bijvoorbeeld de druk van vrienden om veilig te vrijen of met slechts één persoon het bed te delen. Dit meer uitbreiden lijkt ons een aanbeveling voor volgend onderzoek.

Algemene Conclusie

Doorheen dit onderzoek probeerden we een antwoord te formuleren op de vraag of er diverse factoren voorafgaan aan de seksuele attitudes en gedragingen van de jongeren anno 2017. Er is een link tussen de blootstelling aan online seks en het seksueel gedrag. Ook zien we dat de druk van vrienden een invloed heeft op de seksuele gedragingen van vrienden. Dit kan ons nog moeilijk verbazen, aangezien de jongeren dagelijks in contact komen met het internet in onze geseksualiseerde maatschappij. Maar ook dat de vrienden een belangrijke rol innemen in het leven van de jongere. Groepsdruk en blootstelling aan online seks worden vaak negatief in de media naar voren geschoven.

Toch kan invloed van vrienden ook een protectieve factor zijn op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Daarom is het nodig om verder longitudinaal onderzoek te voeren om de gevonden en nieuwe verbanden te analyseren. Want de jongeren van vandaag zijn immers de volwassenen van morgen.

Referenties

- Ajzen, I. (2012). The theory of planned behavior. In P. Van Lange, W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.). *Handbook of theories of social psychology: Volume 1* (pp. 438-460). London: Sage.
- Arya, D., Duncana, T., Duncana, S., & Hopsa, H. (1999). Adolescent problem behavior: The influence of parents and peers. *Behaviour Research and Therapy, 37*, 217-230. doi: 10.1016/S0005-7967(98)00133-8
- Ascension. (2014, 18 augustus). 10 redenen waarom porno kijken slecht is. *Infonu*. Geraadpleegd via <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/seksualiteit/138484-10-redenen-waarom-porno-kijken-slecht-is.html>
- Baams, L., van de Bongardt, D., & Doornwaard, S. (2011). *Adolescenten Schalenboek. Meting 1*. (Niet uitgegeven onderzoeksrapport). Universiteit Utrecht, Nederland.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182. doi: 10.1037/0022-3514.51.6.1173
- Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*, 497-529. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.497
- Bauwens, J., Pauwels, C., Lobet-Maris, C., Pouillet, Y., & Walrave, M. (2009). *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*. Gent: Academia Press. Online beschikbaar op http://www.belspo.be/belspo/fedra/TA/TA08cybe_2.pdf
- Begen, F.M. & Turner-Cobb, J.M. (2012). The need to belong and symptoms of acute physical health in early adolescence. *Journal of Health Psychology, 17*, 907-916. doi: 10.1177/1359105311431176
- Berndt, T. J. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology, 15*, 606-616. doi: 0012-1649/79/1506-0608\$00.75
- Beyers, W. (2014). *Onderzoeksrapport seksueel gedrag bij jongeren in Vlaanderen*. Niet-gepubliceerd onderzoeksrapport, Universiteit Gent.
- Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2013). Autonomie-ontwikkeling. In M. van Aken & W. Slot (Eds.), *Psychologie van de adolescentie: Basisboek* (pp. 149-170). Amersfoort: Thieme-Meullenhoff.
- Biglan, A., Metzler, C., Wirt, R., Ary, D., Noell, J., Ochs, L., French, C., & Hood, D. (1990). Social and behavioral factors associates with high-risk sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine, 13*, 245-261. doi: 10.1007/BF00846833

- Brilleslijper-Kater, S., & Baartman, H. (2000). What do young children know about sex? Research on the sexual knowledge of children between the ages of 2 and 6 years. *Child Abuse Review, 9*, 166–182. doi: 10.1002/1099-0852(200005/06)9:3<166::AID-CAR588>3.0.CO;2-3
- Braun-Courville, D. K., & Rayas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health, 45*, 156-162. doi: 10.1016/j.jadohealth.2008.12.004
- Brown, B. B., Bakken, J. P., Ameringer, S. W., & Mahon, S. D. (2008). A comprehensive conceptualization of the peer influence process in adolescence. In M. Prinstein & K. Dodge (Eds.), *Understanding peer influence in children and adolescents* (pp. 17–44). New York: Guilford.
- Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. A. (1968). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology, 22*, 521-530. doi: 00063061-198607000-00015
- Brown, J., & L'Engle, K. (2009). X-Rated sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media. *Communication Research, 36*, 129-151. doi: 10.1177/0093650208326465
- Brown, J., L'Engle, K., Pardun, C., Guo, G., Kenneavy, K., & Jackson, C. (2006). Sexy media matter: exposure to sexual content in music, movies, television, and magazines predicts black and white adolescents' sexual behavior. *Pediatrics, 117*, 1018-1027. doi: 10.1542/peds.2005-1406
- Brown, J., Steele, J., & Walsh-Childers, K. (2011). *Sexual teens, sexual media: investigating media's influence on adolescent sexuality*. New York & London: Routledge.
- Smith, L. K. C., & Fowler, S. A. (1984). Positive peer pressure: The effects of peer monitoring on children's disruptive behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis, 17*, 213-227. doi: 10.1901/jaba.1984.17-213
- Crockett, L., Raffaelli, M., & Shen, Y. (2006). Linking self-regulation and risk proneness to risky sexual behavior: Pathways through peer pressure and early substance use. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 503-525. doi: 10.1111/j.1532-7795.2006.00505.x
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology, 24*, 349-354.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory, 11*, 227-268. doi: 10.1207/S15327965PLI1104_01
- de Graaf, H. (2013). Psychoseksuele ontwikkeling. In W. Slot & M. van Aken. (Eds.), *Psychologie van de adolescentie: Basisboek* (pp. 233-252). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

- de Graaf, H., Beyers, W. & Van Acker, J. (2012). De seksuele carrière van Nederlandse en Vlaamse jongeren. *Kind en Adolescent*, 33, 179-187. doi: 10.1007/s12453-012-0024-2
- De la Rivière, L. (2014). *De rol van autonomie bij het ontwikkelen van seksueel gedrag bij jongeren*. Masterproef, Universiteit Gent, België
- de Meyer, S. (2008). *Intimiteit, seksuele subjectiviteit en seksueel gedrag in de adolescentie: Mediërende en modererende verbanden*. Masterproef, Universiteit Gent, België
- Donovan, J., & Jessor, R. (1985). Structure of problem behavior in adolescence and young adulthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 890-904. doi: 00004730-198512000-00017
- Döring, N. (2009). The internet's impact on sexuality: A critical review of 15 years of research. *Computers in Human Behavior*, 25, 1089–1101. doi: 10.1016/j.chb.2009.04.003
- Druk (2016). *Van Dale*. Van Dale uitgevers 2016. Verkregen op 10 mei 2016 van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=druk&lang=nn#.Vzlk4PmLTIU>
- Eckert, P. (1989). *Jocks and burnouts: Social categories and identity in the high school*. New York & London: Teachers College Press, Columbia University
- Elliott, D. S., Huizinga, D., & Ageton, S. S. (1985). Explaining delinquency and drug use. *National Youth Survey, Project Report*, 21. s.p.
- Erikson, E. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: Norton.
- Feldman, R. (2013). *Ontwikkelingspsychologie* (5^e editie). Amsterdam, Nederland: Pearson.
- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E. & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology*, 41, 401–413. doi: 00063061-200503000-00010
- Harper, G. W., Gannon, C., Watson, S. E., Catania, J. A., & Dolcini, M. M. (2004). The role of close friends in African American adolescents' dating and sexual behavior. *The Journal of Sex Research*, 41, 351-162. doi: 10.1080/00224490409552242
- Hendrick, C., Hendrick, S. S., & Reich, D. A. (2006). The Brief Sexual Attitudes Scale. *The Journal of Sex Research*, 43, 76-86. doi: 10.1177/0265407506070471
- Henry, D. B., Schoeny, M. E., Deptula, D. P., & Slavick, J. T. (2007). Peer selection and socialization effects on adolescent intercourse without a condom and attitudes about the costs of seks. *Child Development*, 78, 825-838. doi: 10.1111/j.1467-8624.2007.01035.x
- Het Laatste Nieuws (2009, 12 november). Helft Vlaamse tieners bekijkt online porno en geweld. *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op <http://www.hln.be/hln/nl/4125/Internet/article/detail/1028309/2009/11/12/Helft-Vlaamse-tieners-bekijkt-online-porno-en-geweld.dhtml>

- Het Laatste Nieuws (2011, 14 september). Porno heeft de kijk van jongeren op seks veranderd. *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op <http://www.hln.be/hln/nl/38/Familie/article/detail/1319055/2011/09/14/Porno-heeft-de-kijk-van-jongeren-op-seks-veranderd.dhtml>
- Het Laatste Nieuws (2016, 20 april). Porno is een gevaar voor de volksgezondheid. *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op <http://www.hln.be/hln/nl/960/Buitenland/article/detail/2681379/2016/04/20/Porno-is-een-gevaar-voor-de-volksgezondheid.dhtml>
- Holmbeck, G. N. (1997). Toward terminological, conceptual, and statistical clarity in the study of mediators and moderators: Examples from the child- clinical and pediatric psychology literatures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*, 599-610. doi: 10.1037//0022-006X.65.4.599
- Hurley, R. (2009). Bareback to basics: how gay porn undermines safe sex campaigns. *British Medical Journal, 338*, s.p. doi: 10.1136/bmj.b910
- Jessor, R., Costa, F., Jessor, L., & Donovan, J. (1983). Time of first intercourse: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 608-626. doi: 0022-3514/83/4403-0608\$00.75
- Kotchick, B., Shaffer, A., Miller, K., & Forehand, R. (2001). Adolescent sexual risk behavior: A multi-system perspective. *Clinical Psychology Review, 21*, 493–519. doi: 10.1016/S0272-7358(99)00070-7
- Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie III: De puberjaren*. AK Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lapierre, K. (2013). *Wordt de seksuele ontwikkeling van Vlaamse jongeren beïnvloed door het internet? Mediërende en modererende processen*. Masterproef, Universiteit Gent, België
- Leary, M., Kelly, K., Cottrell, C., & Schreindorfer, L. (2013) Construct Validity of the Need to Belong Scale: Mapping the Nomological Network. *Journal of Personality Assessment, 95*, 610-624. doi: 10.1080/00223891.2013.819511
- Lo, V., & Wei, R. (2005). Exposure to internet pornography and Taiwanese adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Broadcasting & Electronic Media, 49*, 221-237. doi: 10.1207/s15506878jobem4902_5
- Miller, B., McCoy, J., Olson, T., & Wallace, C. (1986). Parental discipline and control attempts in relation to adolescent sexual attitudes and behavior. *Journal of Marriage and Family, 48*, 503-512. doi: 10.2307/352036
- Miesen, H. (s.d.). *Nederlandse vertaling van de Need to Belong Scale*. Universiteit Tilburg, Nederland.
- Padilla-Walker, L. M., & Bean, R. A. (2009). Negative and positive peer influence: Relations to positive and negative behaviors for African American, European American, and Hispanic adolescents. *Journal of Adolescence, 32*, 323–337. doi: 10.1016/j.adolescence.2008.02.003

- Peter, J., & Valkenburg, P. (2006). Adolescents' exposure to sexually explicit material on the internet. *Communication Research*, 33, 178-204. doi: 10.1177/0093650205285369
- Peter, J., & Valkenburg, P. (2008). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material, sexual uncertainty, and attitudes toward uncommitted sexual exploration: Is there a link? *Communication Research*, 35, 579-601. doi: 10.1177/0093650208321754
- Peter, J., & Valkenburg, P. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and notions of women as sex objects: Assessing causality and underlying processes. *Journal of Communication*, 59, 407-433. doi: 10.1111/j.1460-2466.2009.01422.x
- Petersen, A. C., Crockett, L., Richards, M., & Boxer, A. (1988). A self-report measure of pubertal status: Reliability, validity and initial norms. *Journal of Youth and Adolescence*, 17, 117-133. doi: 10.1007/BF01537962
- Preacher, K. J., & Leonardelli, G. J. (2001). Calculation for the Sobel test: An interactive calculation tool for mediation tests. Online beschikbaar op <http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>.
- Ravesloot, J. (1997). *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu: ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam, Nederland: Het Spinhuis.
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J., & Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 419-435. doi: 10.1177/0146167200266002
- Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38, s.p.
- Rihtarić, M. L., & Kamenov, Z. (2013). Susceptibility to peer pressure and attachment to friends. *Psihologija*, 46, 111-126. doi: 10.2298/PSI1302111L
- Santor, D., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 163-182. doi: 10.1023/A:1005152515264
- Schneider, J. P. (2000). Effects of cybersex addiction on the family: Results of a survey. *Sexual Addiction and Compulsivity*, 7, 31-58. doi: 10.1080/10720160008400206
- Sensoa (2005). *Feiten en cijfers: Jongeren en seksualiteit*. Online beschikbaar op <http://www.sensoa.be>.
- Sensoa (2009). *Feiten en cijfers: Jongeren, seksualiteit en internet*. Online beschikbaar op <http://www.sensoa.be>
- Sexuality Information and Education Council of the United States (SIECUS). (2004). *National guidelines task force: Guidelines for Comprehensive Sexuality Education* (3rd ed.). Washington, DC: Author.

- Skinner, S. R., Smith, J., Fenwick, J., Fyfe, S., & Hendriks, J. (2008). Perceptions and experiences of first sexual intercourse in Australian adolescent females. *Journal of Adolescent Health, 43*, 593–599. doi: 10.1016/j.jadohealth.2008.04.017
- Slot, W., & van Aken, M. (Eds.). (2005). *Psychologie van de adolescentie: Basisboek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Steinberg, L. (2016). *Adolescence* (11de editie). Columbus, Ohio: McGraw-Hill College.
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development, 57*, 841–851. doi: 10.2307/1130361
- Suleiman, A. B., & Deardorff, J. (2015). Multiple dimensions of peer influence in adolescent romantic and sexual relationships: A descriptive, qualitative perspective. *Archives of Sexual Behavior, 44*, 775–785. doi: 10.1007/s10508-014-0394-z
- Svedin, C., Akerman, I., & Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence, 34*, 779–788. doi:10.1016/j.adolescence.2010.04.010
- Terpstra, K., & Prinsen, H. (2009). *Pubers van Nu!* AK Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.
- Teunissen, T., Spijkerman, R., Prinstein, M., Cohen, G., Engels, R., & Scholte, R. (2012). Adolescents' conformity to their peers' pro-alcohol and anti-alcohol norms: The power of popularity. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research, 36*, 1257–1267. doi: 10.1111/j.1530-0277.2011.01728.x
- Tolman, D., & McClelland, S. (2011). Normative sexuality development in adolescence: A decade in review, 2000-2009. *Journal of Research on Adolescence, 21*, 242-255. doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00726.x
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2009). *International guidelines on sexuality education: An evidence informed approach to effective sex, relationships and HIV/STI education*. Paris, France: UNESCO.
- Unni, J. C. (2010). Adolescent attitudes and relevance to family life education programs. *Indian Pediatrics, 47*, 176-179. doi: 10.1007/s13312-010-0029-y
- Van Briel, J. (2013). *Seksuele ontwikkeling bij jongeren: Waarom ben je vroeg of laat? Een studie van individuele en contextfactoren*. Masterproef, Universiteit Gent, België
- Vanden Abeele M., Campbell, S. W., Eggermont, S., & Roe, K. (2015). Sexting, mobile porn use, and peer group dynamics: Boys' and girls' self-perceived popularity, need for popularity, and perceived peer pressure. *Media Psychology, 17*, 6-33. doi: 10.1080/15213269.2013.801725
- van de Bongardt, D., Reitz, E., & Dekovic, M. (2012). Vroeg seksueel debuut in Nederland: Een longitudinale studie naar de rol van individuele kenmerken, opvoeding en leeftijdgenoten. *Kind en Adolescent, 33*, 194–205. doi: 10.1007/s12453-012-0026-0

- van de Bongardt, D., Reitz, E., Sandfort, T., & Dekovic, M. (2015). A meta-analysis of the relations between three types of peer norms and adolescent sexual behavior. *Personal & Social Psychology Review, 19*, 203-234. doi: 10.1177/1088868314544223
- van de Bongardt, D., Yu, R., Dekovic, M., & Meeus, W. (2015). Romantic relationships and sexuality in adolescence and young adulthood: The role of parents, peers and partners. *European Journal of Developmental Psychology, 12*, 497-515. doi: 10.1080/17405629.2015.1068689
- Vandenbosch, L. (2013). *Self-objectification and sexual effects of the media: an exploratory study in adolescence*. Doctoraatstudie, Katholieke Universiteit Leuven, België
- Vogels, T., Buitendijk, S. E., Bruil, J., Dijkstra, N. S. & Paulussen, T. G. W. M. (2002). *Jongeren, seksualiteit, preventie en hulpverlening. Een verkenning van de situatie in 2002*. Leiden: TNO.
- Ward, M., & Friedman, K. (2006). Using TV as a guide: Associations between television viewing and adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 133-156. doi: 10.1111/j.1532-7795.2006.00125.x
- Ward, M., & Rivadenyra, R. (1999). Contributions of entertainment television to adolescents' sexual attitudes and expectations: The role of viewing amount versus viewer involvement. *The Journal of Sex Research, 36*, 237-249. doi: 10.1080/00224499909551994
- Whitaker, D., & Miller, K. (2000). Parent-adolescent discussions about sex and condoms: Impact on peer influences of sexual risk behavior. *Journal of Adolescent Research, 15*, 251-273. doi: 10.1177/0743558400152004
- Wingood, G. M., DiClemente, R. J., Harrington, K., Davies, S., Hook, E. W., & Oh, M. K. (2001). Exposure to X-rated movies and adolescents' sexual and contraceptive-related attitudes and behaviors. *Pediatrics, 107*, 1116–1119. doi: 10.1542/peds.107.5.1116
- Wortham, M. (2015). The affects of peer pressure on adolescents. *Human Services Capstone*. Opgehaald op 5 mei 2017 van http://digitalcommons.goodwin.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=hsr_stu_cap

Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst voor jongeren.

Bijlage 2. Informed consent voor de jongeren.

Beste jongere,

Ik ben Bo Van Lerberghe, studente psychologie aan de Universiteit Gent. Voor mijn masterscriptie doe ik onderzoek naar de seksuele ontwikkeling van jongeren. Meer bepaald wil ik nagaan of leeftijdsgenoten een invloed hebben op deze seksuele ontwikkeling. Dit wil ik nagaan bij jongeren uit de tweede en derde graad secundair onderwijs. Graag zou ik willen vragen om mee te werken aan ons onderzoek.

In deze bundel vind je eerst en vooral een aantal vragen terug die peilen naar een aantal achtergrondgegevens. Daarna vind je in deze bundel enkele vragenlijsten. Deze vragenlijsten gaan steeds over een bepaald onderwerp en het is van belang de instructies bovenaan de bladzijde telkens goed te lezen. Er worden in elke vragenlijst een aantal stellingen gegeven en het is aan jou om aan te duiden in welke mate je akkoord gaat met de stellingen. Daarvoor zal je een cijfer moeten omcirkelen.

Een voorbeeld: 'In het weekend slaap ik graag uit.' Jij duidt dan met een cijfer tussen 1 en 5 aan in welke mate je met deze stelling akkoord gaat (omcirkelen).

1 = helemaal niet akkoord

2 = niet akkoord

3 = soms akkoord, soms niet akkoord

4 = akkoord

5 = helemaal akkoord

Slaap je bijvoorbeeld heel graag uit in het weekend, omcirkel dan 5. Slaap je helemaal niet graag uit in het weekend, omcirkel dan 1. In de andere gevallen kies je iets tussen 1 en 5. Mocht je per ongeluk een fout antwoord hebben gegeven, zet er dan een duidelijk kruis door en omcirkel een ander antwoord.

Belangrijk is dat je alle vragen beantwoordt in de volgorde zoals aangegeven. De vragen moeten niet altijd op dezelfde manier beantwoord worden. Lees dus goed de instructies!

Vul de vragen eerlijk in. Enkel dan zijn je antwoorden bruikbaar. Ze worden volledig anoniem verwerkt: de antwoorden die je geeft worden enkel gebruikt voor het onderzoek, en worden dus niet doorgegeven aan anderen. Je leraren, de school, je ouders en de andere leerlingen komen dus niets te weten over jouw antwoorden op de vragen.

Alvast bedankt voor jullie medewerking!

Bo Van Lerberghe

Onder leiding van Prof. Dr. Wim Beyers

ACHTERGRONDGEGEVENS

Vul volgende gegevens aan:

DATUM VAN VANDAAG: Dag Maand Jaar

GEBOORTEDATUM: Dag Maand Jaar

SCHOOL:

KLAS:

STUDIERICHTING: ASO / TSO / BSO / KSO (schrapp wat niet past)

GESLACHT: Duid op onderstaande lijn met een kruisje aan of je jezelf eerder een meisje of vrouw voelt, of eerder een jongen of man. Iets daartussenin kan natuurlijk ook. **Ik voel mij...**

een meisje _____ een jongen

SEKSUELE VOORKEUR: Duid aan met een kruisje op de onderstaande lijn aan in welke mate je seksuele voorkeur uitgaat naar je eigen of het andere geslacht. Meer naar links betekent een sterkere voorkeur voor je eigen geslacht, meer naar rechts een sterkere voorkeur voor het andere geslacht.

eigen geslacht _____ andere geslacht

of... O Ik weet het nog niet. (kruis aan als dit het geval is)

VRIENDEN

Duid het **aantal vrienden** aan die jij hebt.

- Geen
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- > 5

Hoe **vaak** zie jij jouw vrienden?

- Elke dag
- Meerdere keren per week
- Wekelijks
- Om de twee weken
- Maandelijks
- Minder dan 1 keer per maand

ICT

Heb jij een computer thuis? JA/NEE (schrapping wat niet past)

Indien je een computer hebt thuis, **hoe vaak gebruik je deze computer?**

- Meerdere keren per dag
- Eén keer per dag
- Meerdere keren per week
- Wekelijks
- Om de twee weken
- Maandelijks
- Minder dan 1 keer per maand

Heb jij een smartphone waarmee je op internet kan? JA/NEE (schrapping wat niet past)
(wifi of mobiel data abonnement)

Indien je een smartphone met internettoegang hebt, **hoe vaak ga je ermee online?**

- Meerdere keren per dag
- Eén keer per dag
- Meerdere keren per week
- Wekelijks
- Om de twee weken
- Maandelijks
- Minder dan 1 keer per maand

MIJN LICHAAM EN IK

De volgende vragen gaan over jouw lichamelijke ontwikkeling. Omcirkel het antwoord dat het meest voor jou van toepassing is.

Jongens

	1	2	3	4		
	Nog niet begonnen, nog niet gebeurd	Net begonnen, net gebeurd	Volop bezig, pas voorbij	Is voltooid, al even geleden		
pub1	1. Mijn groeispuurt is...		1	2	3	4
pub2	2. Mijn baardgroei is...		1	2	3	4
pub3	3. Mijn stemverandering is...		1	2	3	4
pub4	4. Mijn lichaamsbehandling is...		1	2	3	4
pub5	5. Mijn eerste zaadlozing is...		1	2	3	4

Meisjes

	1	2	3	4		
	Nog niet begonnen, nog niet gebeurd	Net begonnen, net gebeurd	Volop bezig, pas voorbij	Is voltooid, al even geleden		
pub1	1. Mijn groeispuurt is...		1	2	3	4
pub2	2. Mijn borstontwikkeling is...		1	2	3	4
pub3	3. Mijn lichaamsverandering (ontwikkeling van vrouwelijke vormen) is...		1	2	3	4
pub4	4. Mijn lichaamsbehandling is...		1	2	3	4
pub5	5. Mijn eerste menstruatie is...		1	2	3	4

Jongens en meisjes

Als je terugdenkt aan hoe je lichaam begon te veranderen in de puberteit (pakweg 11 à 15 jaar), hoe zou je dan je eigen ontwikkeling vergelijken met die van je klasgenoten op dat moment? Duid het voor u juiste antwoord aan.

- Veel vroeger dan mijn klasgenoten
- Een beetje vroeger dan mijn klasgenoten
- Op dezelfde leeftijd van mijn klasgenoten
- Een beetje later dan mijn klasgenoten
- Veel later dan mijn klasgenoten

SEKSUEEL GEDRAG

De vragen die nu volgen, hebben betrekking op jouw seksuele gedrag.

A. In de kolom 'ERVARING' geef je aan of je al ervaring met dat gedrag (ja / neen).

B. In de kolom 'LEEFTIJD' vragen we je om de leeftijd te noteren waarop je eerste ervaring met dat seksuele gedrag was. Noteer tot op een half jaar nauwkeurig (vb. 15,5).

C. Omcirkel in de laatste kolom 'MET WIE' dit gedrag voor de eerste keer voorkwam. De cijfers in die kolom betekenen het volgende:

- 1 **Een toevallige persoon:** iemand die je toevallig ontmoet (bv. op een fuif) en waarmee je nadien waarschijnlijk geen contact meer zal hebben.
- 2 **Een vriend of vriendin:** iemand die je al een tijdje kent en waarmee je goed overeenkomt.
- 3 **Een lief:** iemand waarmee je al een tijd verkering hebt, maar waarvan je niet zeker weet of het zal blijven duren.
- 4 **Je partner:** iemand waarmee je al een tijd verkering hebt en waarmee je nog lang wil samen blijven.
- 5 **Iemand anders**

D. In de kolom 'INTENTIE' geef je aan of je de intentie hebt om volgend jaar/volgend schooljaar dit gedrag te stellen.

SEKSUEEL GEDRAG	Ervaring	Leeftijd Eerste Keer	Eerste keer Met Wie					Intentie volgend jaar
1. Kus op de mond	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
2. Seksuele opwinding (fantaseren)	nee / ja						nee / ja
3. Masturberen (zelfbevrediging)	nee / ja						nee / ja
4. Tongkussen	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
5. Voelen en strelen boven de kleren	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
6. Voelen en strelen onder de kleren	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
7. Betasten van elkaars geslachtsdelen	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
8. Iemand aftrekken of afgetrokken worden	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
9. Iemand vingeren of gevingerd worden	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
10. Geslachtsgemeenschap hebben (seks)	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
11. Iemand pijpen of gepijpt worden	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
12. Iemand beffen of gebest worden	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja
13. Anale seks	nee / ja	1	2	3	4	5	nee / ja

Met hoeveel personen heb je al seksuele betrekkingen gehad? Hiermee bedoelen we alle seksuele gedragingen van 7 tot en met 13 op de vorige pagina.

- Ik heb nog nooit seksuele betrekkingen gehad.
- 1 persoon
- 2 personen
- 3 personen
- 4 personen
- 5 personen
- 6 of meer personen

VEILIG VRIJEN

Bij de volgende vragen willen we graag meer weten over jouw seksuele ervaringen tot nu toe of wat je zou doen als je seks zou hebben. Deze vragen gaan over seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA, vb. syfillis of AIDS) en voorbehoedsmiddelen (vb. de pil, of het condoom).

0	1	2	3	4
Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd of bijna altijd

Als ik seks heb, of als ik seks zou hebben,

Sv1S	1. gebruik ik een condoom om een SOA te voorkomen.	0	1	2	3	4
Sv2S	2. gebruik ik een voorbehoedsmiddel om zwangerschap te voorkomen.	0	1	2	3	4

WAT VIND JIJ OVER SEKS?

Hieronder staan een aantal uitspraken over seks. Geef aan of je het eens of oneens bent met deze uitspraken. Probeer de vragen ook te beantwoorden als je nog geen seksuele ervaring hebt. Met 'seks' bedoelen we alles van intiem kussen tot geslachtsgemeenschap en meer.

		0	1	2	3	4	5
		Helemaal oneens	Mee oneens	Beetje mee oneens	Beetje mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
AttP1	1. Ik hoef geen relatie te hebben met iemand om seks te hebben met hem/haar.	0	1	2	3	4	5
AttC1S	2. Ik vind dat jongeren van mijn leeftijd nog geen seks moeten hebben.	0	1	2	3	4	5
AttP2	3. Ik wil graag seks hebben met veel verschillende mensen.	0	1	2	3	4	5
AttC2S	4. Je hebt best geen seks voor het huwelijk.	0	1	2	3	4	5
AttP3	5. One-night stands (seks voor 1 keer met iemand met wie je geen relatie hebt) zijn soms leuk.	0	1	2	3	4	5
AttC3S	6. Het is beter om geen seks te hebben als er geen liefde in het spel is.	0	1	2	3	4	5
AttP4	7. Het is OK om een seksuele relatie te hebben met meer dan één persoon tegelijkertijd.	0	1	2	3	4	5
AttC4S	8. Je moet geen dingen doen op seksueel vlak die jij zelf of de ander niet leuk vindt.	0	1	2	3	4	5
AttP5	9. Je kunt best genieten van seks met iemand die je niet heel leuk vindt.	0	1	2	3	4	5

SEKS OP INTERNET

De volgende vragen gaan over seks op het internet.

Hoe vaak bent u in de voorbije 6 maanden niet-intentioneel geconfronteerd geweest met onderstaande seksuele inhoud op het internet, televisie en sociale media. Met niet-intentioneel wordt bedoeld dat u toevallig tijdens het surfen of zappen hieraan werd blootgesteld.

0	1	2	3	4	5
Nooit	1 tot 3 keer in 6 maanden	Minder dan 1 keer per maand	1 tot 3 keer per maand	1 tot 2keer per week	Bijna dagelijks

Int2a	1. foto's of videobeelden van zichtbare genitaliën (penis, vagina)	0	1	2	3	4	5
Int3a	2. foto's of videobeelden van mensen die seks hebben	0	1	2	3	4	5
Int4a	3. foto's of videobeelden van schaars geklede personen	0	1	2	3	4	5

Hoe vaak bent u in de voorbije 6 maanden intentioneel geconfronteerd geweest met onderstaande seksuele inhoud op het internet, televisie en sociale media. Met intentioneel wordt bedoeld dat u bewust zelf gezocht hebt naar seksuele inhoud tijdens het surfen, televisiekijken of op sociale media.

0	1	2	3	4	5
Nooit	1 tot 3 keer in 6 maanden	Minder dan 1 keer per maand	1 tot 3 keer per maand	1 tot 2keer per week	Bijna dagelijks

Int2b	1. foto's of videobeelden van zichtbare genitaliën (penis, vagina)	0	1	2	3	4	5
Int3b	2. foto's of videobeelden van mensen die seks hebben	0	1	2	3	4	5
Int4b	3. foto's of videobeelden van schaars geklede personen	0	1	2	3	4	5

WAT VIND IK VAN SEKS OP HET INTERNET

Hieronder staan een aantal uitspraken over erotisch getint materiaal op het internet. Geef aan in hoeverre je het eens of oneens bent met deze uitspraken.

0	1	2	3	4	5
Helemaal mee oneens	Oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Eens	Helemaal mee eens

Erotisch getint materiaal op het internet ...

Int5	1. ... is aanstootgevend/beledigend.	0	1	2	3	4	5
Int6	2. ... vergroot de kans op seksueel geweld.	0	1	2	3	4	5
Int7	3. ... kan negatieve effecten hebben op mensen.	0	1	2	3	4	5
Int8	4. ... kan de seksuele relaties van mensen verbeteren.	0	1	2	3	4	5
Int9	5. ... kan het plezier in masturbatie vergroten.	0	1	2	3	4	5
Int10	6. ... kan mensen nog wat leren op het gebied van seks.	0	1	2	3	4	5

Ben je het eens of niet met volgende uitspraken?

0	1	2	3	4	5
Helemaal mee oneens	Oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Eens	Helemaal mee eens

Int11	1. Ik vind het prettig dat ik op het internet kan zoeken naar informatie over seks zonder dat iemand weet wie ik ben.	0	1	2	3	4	5
Int12	2. Op het internet kan ik vragen stellen over seks die ik niet aan mijn ouders of vrienden durf te stellen.	0	1	2	3	4	5
Int13	3. Op het internet kan ik iets leren over seks zonder dat ik me verlegen hoef te voelen.	0	1	2	3	4	5
Rea1S	4. Seks op internet is realistisch.	0	1	2	3	4	5
Rea2	5. Seks op het internet lijkt sterk op seks in het echte leven.	0	1	2	3	4	5
Rea3	6. Internet geeft altijd betrouwbare informatie over seks en relaties.	0	1	2	3	4	5
Rea4S	7. Ik kan veel leren door op internet naar seks of porno te kijken.	0	1	2	3	4	5

MIJN VRIENDEN

Hieronder volgen enkele uitspraken die gaan over je vrienden.

	0 Nooit	1 Zelden	2 Soms	3 Regelmatig	4 Vaak	5 Heel vaak					
Pp1S	1.	Mijn vrienden/vriendinnen kunnen me zowat tot alles overhalen.				0	1	2	3	4	5
Pp2S	2.	Ik geef gemakkelijk toe aan de groepsdruk van mijn vriend(inn)en.				0	1	2	3	4	5
Pp3S	3.	Als een groepje mensen me vraagt om iets te doen, vind ik het moeilijk om 'nee' te zeggen.				0	1	2	3	4	5
Pp5S	4.	Ik heb gevaarlijke of domme dingen gedaan omdat anderen me uitdaagden.				0	1	2	3	4	5
Pp6S	5.	Ik voel me onder druk gezet om dingen te doen die ik normaal niet zou doen.				0	1	2	3	4	5

VRIENDEN EN SEKS

0 Helemaal oneens	1 Mee oneens	2 Beetje mee oneens	3 Beetje mee eens	4 Mee eens	5 Helemaal mee eens
-------------------------	-----------------	---------------------------	-------------------------	---------------	---------------------------

Ik heb seks of wil seks hebben omdat...

Ppseks1	1.	... anderen me zouden uitlachen als ik geen seks zou hebben.	0	1	2	3	4	5
Ppseks2	2.	... het me helpt om mijn imago op te krikken.	0	1	2	3	4	5
Ppseks3	3.	... mijn vrienden me dan 'cool' zouden vinden.	0	1	2	3	4	5
Ppseks4	4.	... mijn vrienden mij overhaalden om het te doen.	0	1	2	3	4	5

Hieronder vind je enkele items die gaan over je motivatie om geen seks te hebben.

0	1	2	3	4	5
Helemaal oneens	Mee oneens	Beetje mee oneens	Beetje mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens

Ppgseks1	1.	Mijn vrienden oefenen druk uit op mij om <u>geen</u> seks te hebben.	0	1	2	3	4	5
Ppgseks2	2.	Mijn vrienden oefenen druk uit op mij om bescherming te gebruiken tijdens het vrijen.	0	1	2	3	4	5
Ppgseks3	3.	Ik zou niet deelnemen aan seksuele activiteiten, zodat ik aanvaard wordt door mijn vrienden.	0	1	2	3	4	5
Ppgseks4	4.	Mijn vrienden vinden het beter om geen seks te hebben, en ik volg hen daarin.	0	1	2	3	4	5
Ppgseks5	5.	Mijn vrienden moedigen me aan om mijn maagdelijkheid te bewaren.	0	1	2	3	4	5

De volgende items gaan over het gedrag van je vrienden. Duid opnieuw het meest passende antwoord aan:

0	1	2	3	4	5
Helemaal oneens	Mee oneens	Beetje mee oneens	Beetje mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens

DirDr1	1.	Mijn vrienden moedigen me aan om een seksuele relatie met een jongen of meisje aan te gaan.	0	1	2	3	4	5
DirDr2	2.	Wanneer ik deelgenomen heb of zou deelnemen aan seksuele activiteiten, krijg ik complimenten van mijn vrienden.	0	1	2	3	4	5
DirDr3	3.	Mijn vrienden plagen of pesten mij wanneer ik niet doe wat zij zeggen.	0	1	2	3	4	5
DirDr4	4.	Als ik tegen mijn vrienden vertel of zou vertellen dat ik geen seksuele ervaring heb, lachen ze mij uit.	0	1	2	3	4	5
IndDr1	5.	In mijn vriendengroep wordt opgekeken naar de jongeren die al seks hebben gehad.	0	1	2	3	4	5
IndDr2	6.	In mijn vriendengroep hebben de meeste jongeren ervaring met seks.	0	1	2	3	4	5
IndDr3	7.	De jongeren in mijn vriendengroep die ervaring hebben met seks zijn het meest populair.	0	1	2	3	4	5
IndDr4	8.	In mijn vriendengroep krijgen jongeren die vertellen over hun seksuele ervaring, complimentjes van de anderen.	0	1	2	3	4	5

WAT VINDEN JOUW VRIENDEN OVER SEKS?

Hieronder staan een aantal uitspraken over seks. Geef aan wat je vrienden hierover denken volgens jou. Met 'seks' bedoelen we alles van intiem kussen tot geslachtsgemeenschap en meer.

0	1	2	3	4	5
Helemaal niet waar	Niet waar	Beetje niet waar	Beetje waar	Waar	Helemaal waar

Mijn vrienden vinden...

AttvP1	1. dat je geen relatie hoeft te hebben met iemand om seks te hebben met die persoon.	0	1	2	3	4	5
AttvC1S	2. dat jongeren van mijn leeftijd nog geen seks moeten hebben.	0	1	2	3	4	5
AttvP2	3. het OK om seks hebben met veel verschillende mensen.	0	1	2	3	4	5
AttvC2S	4. dat je best geen seks hebt voor het huwelijk.	0	1	2	3	4	5
AttvP3	5. one-night stands (seks voor 1 keer met iemand met wie je geen relatie hebt) leuk.	0	1	2	3	4	5
AttvC3S	6. dat het beter is om geen seks te hebben als er geen liefde in het spel is.	0	1	2	3	4	5
AttvP4	7. het OK om een seksuele relatie te hebben met meer dan één persoon tegelijkertijd.	0	1	2	3	4	5
AttvC4S	8. dat je geen dingen moet doen op seksueel vlak die jij zelf of de ander niet leuk vindt.	0	1	2	3	4	5
AttvP5	9. dat je best kan genieten van seks met iemand die je niet heel leuk vindt.	0	1	2	3	4	5

MIJN VRIENDEN

Hieronder volgen enkele algemene uitspraken die gaan over je vrienden.

0	1	2	3	4	5
Nooit	Zelden	Soms	Regelmatig	Vaak	Heel vaak

SPp1	1. Mijn vrienden/vriendinnen proberen me zowat tot alles overhalen.	0	1	2	3	4	5
SPp2	2. Mijn vrienden/vriendinnen dagen me uit om gevaarlijke of domme dingen te doen.	0	1	2	3	4	5
SPp3	3. Mijn vrienden/vriendinnen moedigen me aan om dingen te doen die ik normaal niet zou doen.	0	1	2	3	4	5

BETROKKENHEID BIJ VRIENDEN

		1	2	3	4	5
		Helemaal oneens	Mee oneens	Noch eens, noch oneens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ntb1	1. Als andere mensen me niet lijken te accepteren, trek ik me dat niet aan.	1	2	3	4	5
Ntb2	2. Het stoort me heel erg wanneer ik niet word betrokken in de plannen van anderen.	1	2	3	4	5
Ntb3	3. Ik moet het gevoel hebben dat er mensen zijn waar ik op kan terugvallen in tijden van nood.	1	2	3	4	5
Ntb4	4. Ik doe mijn uiterste best om geen dingen te doen waardoor andere mensen me gaan negeren of afwijzen.	1	2	3	4	5
Ntb5	5. Ik maak me zelden zorgen of mensen om me geven of niet.	1	2	3	4	5
Ntb6	6. Ik heb een sterke behoefte om ergens bij te horen.	1	2	3	4	5
Ntb7	7. Ik hou er niet van om alleen te zijn.	1	2	3	4	5
Ntb8	8. Ik ben snel gekwetst als ik merk dat anderen me niet accepteren.	1	2	3	4	5
Ntb9	9. Ik vind het niet erg om voor langere tijd van mijn vrienden gescheiden te zijn.	1	2	3	4	5
Ntb10	10. Ik wil dat andere mensen mij accepteren.	1	2	3	4	5

GEDACHTEN EN GEVOELENS

Voor de volgende reeks vragen kan je kiezen uit slechts TWEE mogelijkheden. Als de uitspraak voor jou fout is dan omcirkel je 0, als ze voor jou juist is dan omcirkel je 1. Vul alles in.

		FOUT	JUIST
Sw1	1. Ik heb nog nooit echt afkeer van iemand gehad.	0	1
Sw2	2. Ik voel me soms gepikeerd als ik mijn zin niet krijg.	0	1
Sw3	3. Mijn tafelmanieren thuis zijn even goed als wanneer ik in een restaurant ga eten.	0	1
Sw4	4. Als ik in een bioscoop kon geraken zonder te betalen en zeker was dat niemand het zag, zou ik dat waarschijnlijk doen.	0	1

		FOUT	JUIST
--	--	------	-------

Sw5	5. Het is wel eens gebeurd dat ik me opstandig voelde tegenover meerderen, ook als ik wist dat ze gelijk hadden	0	1
Sw6	6. Met wie ik ook praat, ik luister altijd aandachtig naar wat de andere zegt.	0	1
Sw7	7. Ik heb wel eens van iemand geprofiteerd	0	1
Sw8	8. Als ik een fout maak, ben ik altijd bereid deze toe te geven.	0	1
Sw9	9. Ik ben altijd beleefd, zelfs tegen onprettige mensen.	0	1
Sw10	10. Ik heb soms echt aangedrongen om mijn zin te krijgen.	0	1
Sw11	11. Ik heb soms zin om alles kapot te smijten.	0	1
Sw12	12. Ik word soms wrevelig als men mij om een gunst vraagt.	0	1
Sw13	13. Ik heb nooit met opzet iets gezegd waardoor de gevoelens van een ander werden gekwetst.	0	1
Sw14	14. Ik denk nooit aan seks	0	1

DIT IS HET EINDE VAN DE VRAGENLIJST. CONTROLEER NOG EVEN OF JE GEEN ENKELE PAGINA HEBT OVERGESLAGEN.

BIJKOMENDE INFORMATIE OF OPMERKINGEN KAN JE HIER NOG KWIJT.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ik dank je nogmaals van harte voor je bereidwillige medewerking!

Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkeids- en Sociale Psychologie

Informed Consent – Toestemming deelname aan het onderzoek

Ik, ondergetekende,....., verklaar hierbij,

- (1) dat ik de uitleg over het onderzoek op de brief bij de vragenlijst heb gelezen
- (2) dat ik op de hoogte ben van de mogelijkheid om bijkomende informatie te bekomen
- (3) dat ik uit vrije wil deelneem aan dit onderzoek
- (4) dat ik op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten
- (5) dat ik de toestemming geef aan de onderzoekers om de resultaten van het onderzoek op vertrouwelijke wijze te verzamelen en te bewaren, en anoniem te verwerken en rapporteren. Dat ik weet dat mijn gegevens enkel zullen gebruikt worden voor wetenschappelijk onderzoek.

Gelezen en goedgekeurd op (datum)

De deelnemer,

..... (handtekening)

Vergeet uw contactgegevens op de keerzijde niet!

CONTACTGEGEVENS

Dit onderzoek kadert binnen een ruimer langdurig onderzoek naar de seksuele ontwikkeling van jongeren. Het woord 'ontwikkeling' zegt het zelf: dit kunnen we enkel bestuderen door jongeren langere tijd te volgen en meermaals te bevragen. Dit gebeurt onder leiding van Prof. Dr. Wim Beyers van de Universiteit Gent. Het is de bedoeling dat je ook in de volgende jaren een vragenlijst zou invullen.

Natuurlijk is het dan belangrijk dat wij beschikken over jullie contactgegevens, zodat we je over een jaar kunnen contacteren. Daarom zouden we je willen vragen om hieronder je (correcte) gegevens in te vullen.

Belangrijk is dat je weet dat de *verzameling* van de gegevens vertrouwelijk gebeurt. Dit wil zeggen dat enkel de onderzoekers toegang hebben tot jouw gegevens. Voor de rest heeft **niemand** toegang tot deze gegevens, dus ook niet je ouders, de school, of de politie, of wie dan ook. Bovendien worden je contactgegevens apart bewaard in een beveiligd bestand, dus los van de vragenlijst zelf. Zo weten ook de onderzoekers niet van wie welke vragenlijst is.

De *verwerking en rapportering* van de gegevens uit de vragenlijst gebeurt dus volledig anoniem. Bovendien wordt er in de resultaten enkel over de groep gesproken (bijvoorbeeld verschillen tussen jongens en meisjes), niet over individuen.

Om je antwoorden anoniem te kunnen verwerken, is het belangrijk dat eerst een code wordt aangemaakt. Deze code zal elke verwijzing naar je persoonlijke gegevens vervangen. Om de code aan te maken noteer je hieronder de laatste letter van je voornaam, de laatste letter van je achternaam, en daarachter je geboortedatum. Bijvoorbeeld: Pieter De Smet, geboren op 12/03/1995 wordt RT12031995. Zorg dat deze code identiek is aan de code die je op de vragenlijst noteert.

CODE:.....

Naam en voornaam:

Emailadres:

Straat :

Huisnummer:

Busnummer:

Postcode:

Stad of Gemeente:

Telefoon:

GSM: